

Sini Savolainen

”TÄMÄ ME HYPÄTÄÄNKIN YLI”
Sateenkaarinuoret ja koulujen seksuaalikasvatus

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Toukokuu 2016

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä
Tekijä(t) Sini Savolainen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö
Nimeke ”Tämä me hypätäänkin yli” – Sateenkaarinuorten kokemuksia koulujen seksuaalikasvatuksesta	
Tiivistelmä Seksuaalivähemmistöihin ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia nuoria on tutkittu varsin vähän. Koulujen seksuaalikasvatusta on tutkittu vasta 1990-luvulta lähtien. Näiden teemojen risteyksessä on ryhmä nuoria, joita perinteinen yhdyntä- ja lisääntymiskeskkeinen seksuaalikasvatus ei tavoita. Tutkimukseni on puolistrukturoitu kyselytutkimus, jolla selvitin 13-29-vuotiaiden suomalaisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksia koulujen seksuaalikasvatuksesta. Ilmiötä ja sen teemoja on taustoitettu avaamalla sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden, että seksuaalikasvatuksen keskeisiä käsitteitä ja käymällä läpi siihen liittyvää historiaa. Tarkoituksena oli selvittää, palveleeko seksuaalikasvatus nuoria. Saavatko he koulun seksuaalikasvatuksesta taitoja, jotka edistävät heidän kasvuaan ja kehitystään, entä oppivatko he seksuaaliterveyden kannalta olennaisia taitoja? Samalla selvitin millaista nuoret toivovat seksuaalikasvatuksen olevan tulevaisuudessa. Tutkimukseni osoitti, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemukset seksuaalikasvatuksesta ovat negatiivisia ja opitut taidot koetaan puutteellisiksi. Opetus keskittyi lähinnä heteronormatiivisiin sisältöihin, eikä opettajilla aina ollut työkaluja käsitellä moninaisuutta. Tulevaisuudelta nuoret odottivat moninaisempaa ja suvaitsevaisempaa opetusta, joka huomioi myös heidän tarpeensa. Lisäksi toivottiin opettajien perehdyttämistä moninaisuuteen paremmin. Työn tilaaja on ihmisoikeusjärjestö Seta ry. jonka vaikuttamistyötä työllä ja sen tuloksilla on tarkoitus tukea.	
Asiasanat (avainsanat) seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt, seksuaalikasvatus, nuoret, koulu,	
Sivumäärä 63 + 9	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä)	
Ohjaavan opettajan nimi Virva Korpinen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Seta ry.

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis
Author(s) Sini Savolainen	Degree programme and option Youth work and civic activity
Name of the bachelor's thesis "We'll just skip this" - LGBTIQ identifying young people and their experiences on sex education in Finnish schools	
Abstract Research on HLBTIQ identifying young people has only been done quite recently. Sex education in Finnish schools hasn't been researched until from the 90's. In the intersection of these themes is a group of young people who can't be reached with traditional intercourse and reproduction centred sex ed. My research is a half-structured online questionnaire, with which I gathered the experiences of HLBTIQ identifying young people between the ages of 13 and 29 had had with sex education in Finnish schools. I have given the phenomenon background by opening the central themes, concepts and history of both the diversity of sexuality and gender and sex education. My aim was to find out if the sex education they receive serves their needs. Whether it gives them skills and knowledge to build and develop their own identity, and if they learn skills necessary for their sexual wellbeing. I also wanted to know what this group of young people hoped sex education to be like in the future. My research showed that HLBTIQ identifying young people mostly have negative experiences and they feel that their skills concerning safe sex are inadequate. The teaching mostly concentrated on heteronormative matters and the teachers were illequipped to handle diversity. The young people hoped the sex education in the future to be more diverse and tolerant, so that it also pays attention to their needs. They also wished for the teachers to be better trained to handle these matters of diversity. This thesis was made for human rights organization Seta whose advocacy work the research and its results are meant to benefit.	
Subject headings, (keywords) sexual minorities, gender minorities, sex education, young people, school	
Pages 63 + 9	Language Finnish
Remarks, notes on appendices	
Tutor Virva Korpinen	Bachelor's thesis assigned by Seta ry.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN JA SUKUPUOLEN MONINAISUUS3	
2.1	Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus	4
2.2	Sukupuolen moninaisuus	5
2.3	Lomittuvat identiteetit ja toiseuttaminen	11
3	SATEENKAAREVA SUOMI, ENNEN JA NYT	12
3.1	Homoseksuaaliset teot rikoksena.....	12
3.2	Kehotuskielto ja homoseksuaalisten tekojen korkeammat suojaikärajat.....	13
3.3	Sairausleiman poistuminen.....	14
3.4	HIV ja AIDS Suomessa	15
3.5	Yhteiskunnallinen hyväksyntä kasvaa.....	16
4	KOULUJEN SEKSUAALIKASVATUS JA OPETTAJAN ROOLI	16
4.1	Seksuaalikasvatuksen juuret	18
4.2	Mitä opetussuunnitelmat sanovat seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalisuuden moninaisuudesta?	20
4.2.1	Perusopetuksen opetussuunnitelmat	20
4.2.2	Lukion opetussuunnitelma.....	22
4.2.3	Seksuaalikasvatus kahdessa ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmassa	23
4.2.4	Yhteenvedo	23
4.3	Seksuaalikasvatus, koulu ja normit.....	24
4.4	Opettajan rooli hyväksyvänä tai torjuvana kasvattajana	26
4.5	Seksuaalikasvatus tulevaisuudessa	29
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSONGELMAT	30
5.1	Tutkimusongelmat	30
5.2	Tutkimuksen toteutus.....	31
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
6.1	Vastaajat	34
6.2	Vastaajien koulutusaste	37
6.3	Oppimateriaalit ja opettajat.....	38
6.3.1	Oppimateriaalit	39

6.3.2	Kokemuksia opettajien suhtautumisesta.....	44
6.4	Oppituntien sisältö ja suhde normatiivisuuteen.....	49
6.5	Vastaajien toiveet seksuaalikasvatuksen tulevaisuudesta.....	54
7	POHDINTA	58
	LÄHTEET	64

LIITE

1 Kyselylomake

1 JOHDANTO

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvoinnista on kiinnostuttu todenteolla vasta viime vuosien aikana. Aihe on ajankohtaistunut kansalaiskeskustelun ja järjestöjen tekemän vaikuttamistyön ansiosta. Yhteiskunnalliset instituutiot päivittyvät kuitenkin hitaammin.

Instituutioista koulu koskettaa kaikkia lapsia ja nuoria. Lähes kaikki suomalaiset lapset ja nuoret käyvät peruskoulunsa julkisessa kunnallisessa perusopetuksessa. Sateenkaarinuoruutta tutkinut Riikka Taavetti toteaa kuitenkin, ettei koulu ole ympäristönä kaikille samanlainen, sillä kokemuksiin vaikuttavat monet tekijät, kuten koulun koko, paikkakunnan koko tai esimerkiksi yksittäiset opettajat. Toisaalta koulua ja sen sisältöjä ja toimintatapoja voidaan ohjata ja velvoittaa perheitä tehokkaammin. (Taavetti 2015, 80.)

Katrina Alangon sateenkaarinuoria koskevan tutkimuksen vastausten valossa transnuoret kokevat koulun suhtautuvan vähemmistöihin joko sekä positiivisesti että negatiivisesti, tai neutraalisti, transmiehet transnaisia useammin. Naisista 24 % koki koulun suhtautumisen negatiivisena, miehillä ja muunsukupuolisilla sama luku oli 10 %. (Alanko 2014, 26-27.)

Nuorten kokemukset koulun suhtautumisesta heihin ovat avainasemassa kun mietitään sateenkaarinuorten kouluviihtyvyyttä, tai kun etsitään keinoja puuttua heidän kohtaamaansa koulukiusaamiseen. Kouluviihtyvyyden ohella kokemus koulun suhtautumisesta itseen heijastuu myös opetuksessa, siinä mitä opetetaan ja miten, ja kuinka tämä opetus koetaan. Kouluviihtyvyyteen ja käsitykseen koulusta hyväksyvänä tai torjuvana paikkana vaikuttavat myös koulun tilat, esimerkiksi onko lapsille ja nuorille tarjolla vessoja, pukuhuoneita ja peseytymistiloja jotka tukevat nuoren sukupuolen ilmaisua ja luovat turvallisuudentunnetta.

Koulun tehtävä on valmistaa lasta ja nuorta elämään ja tarjota tälle taitoja pärjätä muuttuvassa maailmassa. Myös seksuaalikasvatus on osa tätä taitojen työkalupakkia. Perinteisessä, hetero- ja cisnormatiivisessa yhteiskunnassamme tämä on tarkoittanut ennenaikaisilta raskauksilta ja seksitaudeilta suojautumisen, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden, sekä parisuhteissa tarpeellisten tunnetaitojen käsittelyä.

Sateenkaarinuorten kokemuksia koulujen tarjoamasta seksuaalikasvatuksesta on tutkittu meillä Suomessa varsin vähän, vaikka on sanomattakin selvää, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus, seksitaudeilta suojautuminen ja ihmissuhteissa tarvittavat tunteet ovat tarpeellisia tietoja ja taitoja myös sateenkaarinuorille. Seksuaaliterveyden hallinta on olennainen osa kokonaisvaltaista hyvinvointia. Turvallinen seksielämä jää elämättä, jos opetus ei vastaa nuorten tarpeita.

Se, että päädyin tekemään aiheesta opinnäytetyöni on monien seikkojen summa. Aihe koskettaa kaikkia seksuaalikasvatukseen osallistuneita nuoria identifioitumisesta huolimatta. Kyseessä on yleistiedollinen asia, joka kuitenkin vaietaan edelleen seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvien tabujen vuoksi.

Opinnäytteeni on omalla tavallaan osa taistelevan tutkimuksen traditiota. Suorannan ja Rynänen (2014) mukaan taisteleva tutkimus pyrkii yhteiskunnalliseen muutokseen ja sen tutkimuksen keskiössä ovat yhteiskunnallisesti tai ekologisesti merkittävät asiat. Tutkija on tutkimuksessa tutkittaviensa vertainen, ei heitä ylempi havainnoija. Taisteleva tutkimus pyrkii vaikuttavuuteen. (Suoranta & Rynänen, 2014 18-24.)

Seksuaalikasvatuksen, opetussuunnitelmien ja nuorten opetuksesta saatujen kokemusta tutkiminen on tärkeää. Opetussuunnitelmilla ohjataan oppimisen kautta koko yhteiskuntaa sekä sen arvoja, asenteita ja ihmiskäsitystä. Kansanen (2004) mukaan opetussuunnitelmassa määritellään myös opetuksen moraalinen ja yhteiskunnallinen periaateisto. (Vitikka, Salminen & Annevirta, 2012 12.)

Tämä opinnäytetyö tehtiin kesän ja syksyn 2015 ja kevään 2016 aikana. Se syntyi tarpeesta kartoittaa sateenkaarinuorten kokemuksia seksuaalikasvatuksesta. Opinnäytetyö on tehty puolistrukturoidun kyselyn pohjalta. Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä, joka oli avoinna noin viisi kuukautta touko-lokakuussa 2015. Nuorten omien kokemusten lisäksi kyselyllä haettiin sateenkaarinuorten toiveita seksuaalikasvatuksen tulevaisuudesta. Aineistoa on pohjustettu tiedolla siitä, mitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat ja mikä on näihin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten historia Suomessa, sekä tiedolla seksuaalikasvatuksesta, sen historiasta Suomessa ja sen paikasta eri opetuksen asteiden opetussuunnitelmissa. Aiheeseen liittyvää sanastoa ja historiaa avataan luvuissa 2, 3 ja 4.

Tutkimusongelmani ovat selvittää vastaako seksuaalikasvatus sateenkaarinuorten tarpeita, ja millaista seksuaalikasvatuksen tulisi sateenkaarinuorten mielestä olla. Näistä ensimmäinen oli tutkimusongelmana läsnä työn alusta lähtien. Jälkimmäinen taas haki muotoaan pidempään ja vahvistui vasta kyselyn kysymysten valmistuessa.

Työni tarkoitus on edistää sen tilaajan, ihmisoikeusjärjestö Seta ry:n, vaikuttamistyötä. Setan toiminnan periaatteita ovat solidaarisuus ja yhdenvertaisuus ja järjestön tavoitteena on yhdenvertainen Suomi. (seta.fi 2015 c) Työlläni on tarkoitus tukea Setan nuorisotyötä tarjoamalla sen tueksi materiaalia aiheesta joka vaikuttaa järjestön kohderyhmään kuuluvien nuorten psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, sekä kouluviihtyvyyteen.

Seksuaalinen ja sukupuolinen moninaisuus on läsnä yhteisöpedagogin työkentällä, toimittiin sitten koulussa, kunnallisessa nuorisotoimessa, lastensuojelussa tai järjestömaailmassa. Aiheen ymmärtäminen on nuorten kasvun ja kehityksen tukemisen kannalta olennainen osa yhteisöpedagogin kohtaamistaitoja. Yhteisöpedagogi on kasvattaja, jonka omat asenteet ja arvot eivät saa vaikuttaa siihen kasvatustehtävään, jonka tehtävä on olla nuoren puolella, nuoren tukena.

2 SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN JA SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Sateenkaarinuoret ovat seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaksi itsensä määrittäviä nuoria. Tässä luvussa käsitellään seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuutta. Termien avaamisella olen pyrkinyt valottamaan lukijalle niitä käsitteitä joiden kautta kyselyni vastaajat mahdollisesti hahmottavat omaa identiteettiään. Ilman moninaisuuden käsittelyä myös käsitys nuorten kokemasta moninaisuudesta jää ohueksi.

Sekä seksuaalinen suuntautuminen, että kokemus omasta sukupuolesta, ovat voimakkaita määrittäviä tekijöitä yksilön identiteetin kannalta. Jokaisessa kohtaamisessa on muistettava, että ennen kaikkea muuta jokainen meistä on persoona, yksilö, jonka oleminen on muutakin kuin sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen fyysistä ilmaisua.

Nuorisotyössä, kuten muissakin kohtaamistilanteissa erittäin tärkeää on ennakkoluuloton ja oletukseton kohtaaminen. Kenelläkään ei ole todistustaakkaa omasta seksuaalisuudestaan tai sukupuolestaan. Kohtaajalla, oli kyseessä sitten opettaja, nuoriso-ohjaaja, yhteisöpedagogi tai kuka muu tahansa, ei ole oikeutta heijastella omia odotuksiaan ja oletuksiaan kohdattavan tapaan olla oma itsensä. (Vilka 2010, 86-88.)

Sukupuolta ja seksuaalisuutta tulisi käsitellä kokonaisvaltaisesti (holistisesti), eli siten ettei yksilön koko olemusta tai olemisen tapaa lääketieteellisestä (patologisoida), väheksytä, aseteta seksismin tai muun syrjinnän kohteeksi, tai nosteta jalustalle siten, että sen koetaan olevan henkilön ainoa määrittävä ominaisuus. Henkilön mahdollisia elämän solmukohtia tulee käsitellä siten, ettei niiden syytä haeta aina normista poikkeavasta seksuaalisuudesta tai sukupuolen kokemuksesta. (Serano 2013, 158.)

2.1 Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus

Homoseksuaalisuudella tarkoitetaan ihmisen kokemaa vetovoimaa omaa sukupuolta olevia henkilöitä kohtaan. Henkilö voi kokea vetovoimaa yhtä tai useampaa henkilöä kohtaan samanaikaisesti. Koettu kiinnostus voi olla myös yksinomaan romanttista. Henkilö voi määritellä itsensä esimerkiksi homoksi, lesboksi, tai jollain muulla omaa identiteettiään kuvaavalla termillä. (transtukupiste.fi 2015 c)

Biseksuaali on henkilö, joka kokee joko romanttista, tai eroottista kiinnostusta useampaan kuin yhteen sukupuoleen. Kiinnostus voi olla joko samanaikaista useampaan sukupuoleen, tai vaihdella ajoittain. Henkilö voi kokea vetovoimaa yhtä tai useampaa henkilöä kohtaan samanaikaisesti. Kiinnostuksen kohteita voivat olla joko oman tai omasta poikkeavan sukupuolen edustajat. Henkilö voi määritellä omaa seksuaalisuuttaan myös muulla termillä. (Eisner 2013, 21-25.)

Seksuaalisuus voi ilmetä myös aseksuaalisuutena, jolloin henkilö ei koe seksuaalista vetovoimaa ketään kohtaan. Henkilöllä voi kuitenkin olla romanttisia tunteita yhtä tai useampaa henkilöä kohtaan. Aseksuaalisuus ei ole seksiin liittyvä mielipide, vaan osa henkilön identiteettiä ja tapa toteuttaa seksuaalisuutta. Aseksuaalisuus ei määritä hen-

kilön suuntautumista, eli hänellä voi olla tunteita oman tai omasta poikkeavan sukupuolen edustajia kohtaan. Näitä tunteita aseksuaalinen henkilö voi kuvata omaksi kokemiltaan termeillä. (heseta.fi 2015)

Heteronormatiivisuus ja hetero-oletus

Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan sosiaalisia ja kulttuurisia normeja joiden mukaan on olemassa vain kaksi sukupuolta, mies ja nainen. Näiden sukupuolten välinen seksuaalinen kanssakäyminen ja parinmuodostus on heteronormatiivisuuden mukaan ainoa oikea seksuaalisuuden muoto. Muunlainen käytös on normista poikkeavaa ja sen on muututtava vastaamaan normia. (Eisner 2013, 47.) Hetero-oletuksella tarkoitetaan oletusta, että kaikki ihmiset ovat automaattisesti heteroja, eli romanttisesti ja/tai eroottisesti kiinnostuneet ainoastaan muun kuin kaksinapaisesti määritetyn oman sukupuolensa edustajista.

2.2 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuoli on laaja sosiaalinen rakennelma. Siinä nivoutuvat yhteen syntymässä tehty määrittely, kulttuurisidonnaiset käsitykset eri sukupuolien tehtävistä yhteiskunnassa, sekä yksittäisten ihmisten henkilökohtaiset kokemukset heidän tavastaan olla sitä sukupuolta kuin he kokevat olevansa. Sukupuoli on samalla vahvasti henkilökohtainen ja toisaalta yhteiskunnan normittama. (transtukipiste.fi 2015 c)

Sukupuolesta puhuttaessa korostuu aiheen normatiivisuus. Yhteiskunta jaottelee kansalaisensa pääasiallisesti miehiin ja naisiin, maskuliinisiin ja feminiinisiin, joille se määrittää arvojärjestyksen ja tämän järjestyksen mukaiset tehtävät. Samalla ihmiset joko rikkovat tai pitävät yllä näitä normeja ja jaotteluja toimiessaan omakseen kokemalla tavalla yhteiskunnassa. (transtukipiste.fi 2015 c)

Sukupuoli ja lääketiede

Käsitys sukupuolesta on edelleen pitkälti lääketieteen sanelemaa. Syntymän yhteydessä ihmiselle pyritään määrittelemään sukupuoli syntymän hetkellä tehtyjen havaintojen perusteella. Lääketiede jakaa sukupuolen geneettiseen, hormonaaliseen ja anatomiseen,

joista geneettinen määrittäminen hedelmöittymisen yhteydessä vanhemmilta perittyjen kromosomien perusteella (Vilkkä 2010, 17). Anatomisen sukupuolen tunnusmerkkeinä pidetään ulkoisia ja sisäisiä sukuelimiä, joiden perusteella myös ensimmäinen määrittely tehdään. Hormonaalisen sukupuolen katsotaan määrittävän kehon tuottamien sukupuolihormonien (testosteroni, estrogeeni ja progesteroni) kautta. Anatomista ja hormonaalista sukupuolta voidaan korjata tarvittaessa sukupuolenkorjaushoidoilla.

Sosiaalinen sukupuoli

Yhteiskunta kasvattaa meistä erilaisten oletusten perusteella joko miehiä tai naisia. Lisäksi meidät ehdollistetaan kohtelevaan toisiamme näiden oletusten perusteella. Vallitseva oletus on, että ihminen on sukupuoleltaan joko mies tai nainen, tämä määrittää henkilön ulkonäön perusteella. Tällainen ajattelutapa antaa sukupuolista kuitenkin kapean ja normatiivisen kuvan. (Saarikoski & Kovero 2013, 70-72.)

Teoksessaan *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen* (2010) Hanna Vilkkä mukailee Simone De Beauvoiria toteamalla, ettei sukupuoleen synnytä, vaan sukupuoliseksi tullaan (Vilkkä 2010, 18). Sosiaalisen sukupuolen käsitteeseen liittyy vahvasti kokemus omasta sukupuolesta, joka voi olla esimerkiksi mies, nainen tai jokin muu henkilön itse määrittelemä, esimerkiksi queer tai muu. Sosiaalinen sukupuoli linkittyy vahvasti siihen miten yhteiskunta on meidät syntymässä luokitellut. Tämän luokittelun pohjalta ihmisille asetetaan erilaisia odotuksia. Teoksessaan *Gender Trouble* (suom. *Hankala sukupuoli*) (1990 [1999]) Judith Butler puhuu sukupuolesta performatiivisena, eli eräänlaisena esityksenä. Butlerin mukaan sukupuolen käsitteiden yhtenäisyys on hämäystä, jota on pidetty yllä seksuaalisuuden säätelyn vuoksi. Tämän säätelyn tavoite on ollut palvella heteroseksuaalista suvunjatkamista. (Butler 1999, 173.)

Sukupuolen tietynlaista esittämistä on pidetty osana sitä säädyllyisyyttä joka inhimillistää ihmisen, tästä syystä perinteisinä pidettyjä sukupuolen rajoja rikkoneita on monissa kulttuureissa rankaistu käytöksestään tavalla tai toisella. Sukupuoli onkin eräänlainen sosiaalinen rakennelma. Tämän rakennelman ylläpitäminen tiettyjen tekojen kautta pitää yllä sukupuolinormeja ja siten käsitettä tietynlaisten sukupuolten

luonnollisuudesta ja toisaalta toisten luonnottomuudesta. (Butler 1999, 178.) Sukupuoli ei siis ole vain henkilökohtainen, vaan myös yhteisön säätelyn piirissä oleva asia.

Cissukupuolisuus ja cisnormatiivisuus

Cissukupuolinen on henkilö joka samaistuu hänelle syntymässä määriteltyyn sukupuoleen. Etuliite *cis* tulee latinasta ja tarkoittaa ”tällä puolen”, vastakohtana latinan sanalle *trans*. Termin käyttö on tärkeää, sillä se kyseenalaistaa asettelun jossa syntymässä määriteltyyn sukupuoleen samaistumattomuus nähdään ongelmana. (trasek.fi, 2015b)

Cisnormatiivisuudella tarkoitetaan oletusta siitä, että jokainen henkilö on cissukupuolinen. Cisnormatiivisuus liittyy olennaisesti cisseksismiin, eli sosiaaliseen normistoon jossa cissukupuolisuutta pidetään ainoana oikeana olemisen tapana ilmaista sukupuoltaan ja poikkeavuutta pidetään rangaistavana (vrt. seksismi). (Eisner 2013, 22.) Cisnormatiivisuus saattaa näkyä seksuaalikasvatuksen kontekstissa lauseissa kuten ”Kaikilla naisilla on kuukautiset” tai ”Miehillä on kivekset ja naisilla munasarjat”.

Transsukupuolisuus

Kaikki eivät samaistu heille syntymässä määriteltyyn sukupuoleen, vaan saattavat kokea sukupuoliristiriitaa, näitä ihmisiä kutsutaan transsukupuoliseksi. Transsukupuolisuutta ei tule sekoittaa transvestisuuteen, jolla tarkoitetaan halua ajoittain pukeutua muihin kuin syntymässä määritellylle sukupuolelle tyypillisiin vaatteisiin. (Vilkka 2010, 41) Transsukupuolisuudella ei ole vaikutusta henkilön seksuaaliseen suuntautumiseen, vaan hän voi määritellä itsensä heteroksi, homoksi, biseksuaaliksi tai muulla omaa identiteettiään tukevalla termillä.

Transsukupuolisuutta varten ei ole olemassa testejä joilla transsukupuolisuus diagnosoitaisiin, vaan kyse on henkilön omasta kokemuksesta, jonka asiantuntija on henkilö itse. Kukaan ulkopuolinen ei voi henkilön puolesta määritellä onko hän transsukupuolinen ja kuinka paljon. Henkilön oma kokemus on myös, mielenterveyden häiriöiden poissulkemisen ohella, lääketieteellisen diagnoosin pohjana. (trasek.fi 2015 c)

Vilkka (2010) puolestaan tuo esille sen, ettei ole yhtä oikeaa tapaa kokea transsukupuolisuus, vaan henkilö voi kokea hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen oudoksi ja vieraaksi missä elämänvaiheessa tahansa, joillakin tämä tapahtuu jo varhaislapsuudessa, toisilla vasta myöhään aikuisiällä. (Vilkka 2010, 29-30.)

Lapsen sukupuoli-identiteetin määrittely voi olla hankalaa, sillä lapsi ei välttämättä osaa sanoittaa kokemustaan aikuisten lääketieteellistämässä maailmassa. Lasten kohdalla ei yleensä puhutakaan transsukupuolisuudesta, vaan voidaan käyttää termiä sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaisevasta lapsesta. Kaikille heistä ei aikuisena kehity transsukupuolista identiteettiä, vaan sukupuolen epätyypillinen ilmaisu on osa heidän identiteettinsä muuta kehitystä. (trasek.fi 2015 c; Vilkka 63-65.)

Transsukupuolinen henkilö voi halutessaan aloittaa täysi-ikäistyessään sukupuolenkorjausprosessin. Suomessa nykyinen lainsäädäntö sukupuolenkorjauksesta määrittelee sukupuolen vahvistamisen ehdoiksi naimattomuuden, hedelmättömyyden, Suomen kansalaisuuden tai asuinpaikan Suomessa. Lisäksi henkilön on oltava täysi-ikäinen. Kun sukupuoli on vahvistettu saa henkilö uuden sukupuolensa mukaisen henkilötunnuksen. (Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 28.6.2002/563).

Sukupuolenkorjaushoitojen aikana kaikkia hoitoja ei tarvitse ottaa vastaan, vaan henkilöllä on oikeus itse määritellä mitä hoitoja hän tarvitsee. Jos henkilö kuitenkin tahtoo saada uuden, toisen sukupuolen henkilötunnuksen, tulee hänen täyttää translain asettaman määräykset, eli hänen on oltava täysi-ikäinen, naimaton, lisääntymiskyvytön Suomen kansalainen. (Vilkka 36-40.)

Intersukupuolisuus

Kaikissa tilanteissa lapsen sukupuolta ei voida heti määrittää. Tällöin voi olla kyse intersukupuolisuudesta, eli henkilön keho ei vastaa normatiivisia oletuksia kehon sukupuolituksesta. Intersukupuolisuudelle on olemassa useita ilmenemismuotoja jotka voivat olla sidoksissa sukurauhasiin tai esimerkiksi kromosomeihin. Osalla intersukupuoliset piirteet alkavat ilmetä vasta murrosiässä tai aikuisiällä. Intersukupuoliset lapset kasvatetaan Suomessa joko tytöiksi tai pojiksi, sillä

suomalainen henkilötunnusjärjestelmä ei tunne kolmatta vaihtoehtoa. Intersukupuolinen henkilö voi määrittellä oman sukupuolensa kokemuksensa mukaan, henkilön seksuaalisuudella ei ole tekemistä intersukupuolisuuden kanssa, vaan hän määrittelee suuntautumisensa itse. (trasek.fi, 2015a; transtukipiste.fi 2015a)

Suomessa syntyy vuosittain noin 20 lasta, joiden sukupuoli on syntymän hetkellä epäselvä. Sukupuoli voi selventyä myöhemmin, tai henkilö voi olla intersukupuolinen, eli hänellä todetaan syntymän jälkeen geneettisen, hormonaalisen ja anatomisen sukupuolen välillä olevaa vaihtelua (Vilkka 2010, 26). Tämä vaihtelu voi ilmetä esimerkiksi siten että henkilön anatomiasa on useiden sukupuolien piirteitä, tai henkilön fyysinen kehitys ei seuraa iälle odotettua kulkua, esimerkiksi tytön kuukautiset eivät koskaan ala. (Vilkka 2010, 26.)

Intersukupuolisen lapsen sukupuolen päättävät lapsen vanhemmat. Sukupuoli päätetään sen perusteella ovatko kehossa enemmän edustettuna perinteisesti miehen kehoon liitettävät piirteet, vai perinteisesti naisen kehoon liitettävät piirteet. Tämä määrittely ei ota huomioon lapsen omaa kokemusta, koska määrittely tehdään sellaisessa vaiheessa lapsen kehitystä, jossa lapsi ei vielä kykene ilmaisemaan omaa mielipidettään. Päätettyä sukupuolta voidaan vahvistaa kirurgisilla toimenpiteillä, näiden toimenpiteiden oikeutuksesta ei kuitenkaan ole yksimielisyyttä. Osa lääkäreistä kannattaa niitä, osa vastustaa. Vastustusta perustellaan sillä, että pienelle vauvalle tehtyjä leikkauksia joudutaan myöhemmin korjaamaan ja niistä voi myös jäädä henkilölle tunteohäiriöitä tai jopa kiputiloja. Osa intersukupuolisista korjaa sukupuoltaan aikuisiällä vastaamaan omaa kokemustaan. (Vilkka 2010, 26-27.)

Muunsukupuolisuus

Muunsukupuolisuudelle ei ole yhtä yhtenevää kuvausta, vaan muunsukupuolisuutta käytetään kattoterminä cis- ja transkokemuksista poikkeavasta sukupuolen kokemuksesta. Muunsukupuolisuudesta puhuttaessa avainasemassa on itsemäärittely. Henkilö voi määrittellä sukupuolensa joko kokonaan tai osittain perinteisenä pidettyjen sukupuoliasetelmien ulkopuolelle. Hän voi käyttää itsestään esimerkiksi termejä kuten transgen-

der, genderfluid (sukupuolijoustava) tai vaikkapa agender (sukupuoleton). Muunsukupuolisuudessa on kyse paljon laajemmasta käsitteestä kuin mihin termit kuten maskuliinisuus ja feminiinisyys ulottuvat. (transtukupiste.fi 2015 b)

Muunsukupuolisuudelle ei ole transsukupuolisuuden kaltaista määrittelyä tai tiettyjä hoitoja, vaan henkilö voi hakeutua sukupuolenkorjaushoitojen piiriin, jos kokee ne tarpeelliseksi. Hoidot eivät tee kenestäkään enemmän tai vähemmän muunsukupuolista. (transtukupiste.fi 2015 b)

Queer

Queer ei ole sidoksissa sukupuolen kokemukseen tai seksuaalisuuteen, vaan se on määritelmiä pakoileva ja yhteiskunnan asettamia normeja kyseenalaistava, yleensä poliittinen ja/tai akateeminen näkökulma näihin asioihin. Sanana queer on johdettu brittienglannista peräisin olevasta haukkumasanana käytetystä sanasta, jonka homoaktivistit ottivat omakseen. Sanan merkitys on nykyään laaja, sitä voidaan käyttää kuvailemaan esimerkiksi kaksinapaisen sukupuolikäsityksen ulkopuolelle jäävää kokemusta sukupuolesta, kokemusta omasta seksuaali-identiteetistä, tai poliittista identiteettiä määrittävänä terminä. (transtukupiste.fi 2015 c)

Queeriin liittyy olennaisesti myös yhteiskunnassa vallitsevien valtarakenteiden ja niiden luomien etuoikeuksien ja sarron tiedostaminen. Queer on vahvasti sidoksissa sukupuolen performatiivisuuteen, eli siihen miten sukupuolta ilmennetään sanoin, teoin ja olemisen tavoilla. Tämä sidonnaisuus näkyy juuri siinä, että queer ei noudata normeja tai määrittelyjä, vaan elää niiden rajapinnalla tai ulkopuolella. (Harju 2011)

Akateemisena terminä queeriin liittyvät queer-teoria ja queer-tutkimus. Queer-teoria syntyi 1990-luvun alkuvuosina ja yhtenä sen luoja pidetään muun muassa jo aiemmin mainittua Judith Butleria. Queer-teoria kyseenalaistaa monia vallitsevia käsityksiä, kuten sukupuolierot ja sukupuolen olemuksen, sekä yhteiskunnan mies/nais- ja homo/heterojaottelun. Queer-tutkimus taas on tutkimusta, joka soveltaa queer-teoriaa jollekin tutkimuksenalalle. Queer-tutkimus pyrkii hahmottamaan yhteiskunnan normatiivisia rakenteita ja valta-asetelmia, mutta samalla myös sitä mikä näiden normien takia jää piiloon tai on salattua. (Harju 2011)

2.3 Lomittuvat identiteetit ja toiseuttaminen

Emme koskaan edusta vain yhtä identiteettiä. Emme ole ainoastaan esimerkiksi sukupuolen, etnisyyden, uskonnon, vammaisuuden tai seksuaalisuuden edustajia, vaan meissä kaikissa lomittuu useita identiteettejä samanaikaisesti. Identiteettien lomittumisen tiedostaminen on osa kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä. Intersektionaalisuus käsitteenä ja tapana käsitellä asioita on toiseuden ja identiteettien ytimessä.

Tämän opinnäytetyön kontekstissa on tärkeä tiedostaa toiseus ja toiseuttaminen. Toiseus käsitteenä liittyy lähinnä, mutta ei ainoastaan, ulkoiseen toiseuteen, siihen mikä on meistä itsestämme ulkoisesti poikkeavaa, meille vierasta. Ulkoista toiseutta voi edustaa esimerkiksi maahanmuuttaja. Ulkoisen toiseuden rinnalla on sisäinen toiseus. Sisäisellä toiseudella tarkoitetaan kansallisia vähemmistöjä, sekä muita, näkymättömämpiä vähemmistöjä kuten seksuaalivähemmistöt, joita ei voida tunnistaa ja luokitella ulkonäöllisten seikkojen perusteella. Toiseuden avulla yksilö määrittelee ja rakentaa omaa minäkuvaansa ja suhdettaan muihin. Toiseuden kautta voidaan rakentaa hierarkioita, joissa erilaiset toiseudet voivat olla keskenään eriarvoisia, tai toiseudella voidaan perustella eri henkilöiden eriarvoista kohtelua. Samalla toiseus pakottaa kohtaamaan normienvastaisuuden itsessämme. (Dervin & Keihäs 2013, 96-97)

Toiseuttaminen liittyy voimakkaasti stereotyyppioihin. Kun henkilö toiseutetaan, asetetaan tämä aktiivisen yksilön sijaan objektin asemaan. Toiseutettu ei ole kokonainen henkilö, vaan yhden identiteetin ja stereotypian edustaja. (Dervin & Keihäs 2013, 100-102)

Intersektionaalisuus käsitteenä on yhdysvaltalaisen lakitieteen professori Kimberlé Crenshawin käsi-alaa, hän käytti termiä käsitellessään mustien naisten kohtaamaa sortoa, joka poikkesi merkittävästi sekä valkoisten naisten, että mustien miesten kokemasta sorrosta. Verloon (2006) mukaan termi on sittemmin laajentunut, sitä käytetään käsiteltäessä ihmisten asettamista erilaisiin hierarkioihin myös tekijöiden

kuten ruumiin koon tai kyvykkyyden mukaan. Erilaiset yksilöiden väliset erot muuttujissa kuten sukupuoli, etnisyys, seksuaalinen suuntautuminen, ikä, yhteiskuntaluokka tai vammaisuus vaikuttavat toisiinsa yksilöllisellä tasolla ja ovat tapauskohtaisia, eriarvoisuuden lähteet eivät siis ole keskenään samanlaisia. Yhteen kietoutuessaan nämä muodostavat yksilöllisiä eriarvoisuutta voimistavia yhdistelmiä. (Karkulehto ym. 2012, 17)

3 SATEENKAAREVA SUOMI, ENNEN JA NYT

*Seksuaalisesti poikkeavien ongelma ei liity niinkään itse
poikkeavuuteen kuin ns. normaali-ihmisten suhtautumiseen. – Lars
Ullerstam, 1968*

Jotta voidaan puhua seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen nykytilasta, on luotava katsaus menneeseen. Tässä luvussa käsitellään seksuaalivähemmistöjä ja sukupuolen moninaisuutta osana Suomen historiaa, sekä niitä tapahtumia jotka ovat olleet historiallisesti merkittäviä ihmisoikeuksien ja lainsäädännön kehityksen, sekä suomalaisen keskustelun kannalta. Luku myös selittää niitä yhteiskunnallisia oloja, jotka ovat muovanneet seuraavassa luvussa käsiteltävää koululaitosta ja opetussuunnitelmia.

3.1 Homoseksuaaliset teot rikoksena

Suomessa homoseksuaaliset teot olivat laittomia vuodesta 1894 vuoteen 1971 (seta.fi, 2015a). Pro gradu-tutkielmassaan Anu Hakala on käynyt läpi homoseksuaalisten tekojen rangaistavuutta ja muuta sääntelyä koskevia aineistoja. Tuona 77 vuoden ajanjaksona 1074 henkilöä tuomittiin, heistä reilu enemmistö, yli 1000 tuomittua, oli miehiä. Rangaistus homoseksuaalisista teoista oli silloisen rikoslain 20 luvun 12 § 1 momentin mukaisesti kaksi vuotta vankeutta. (Hakala 2011, 58-59.)

Hakalan aineiston (2011, 59) mukaan muu seksuaalirikollisuus oli Suomessa huomattavasti yleisempää, mutta homoseksuaalisuutta käytettiin lähinnä uhkakuvana normaalina ja terveenä pidettyä heteroseksuaalisuutta vastaan. Normista poikkeavaa seksuaali-

suutta pidettiin todennäköisesti uhkana sodasta toipuvan maan jälleenkansaottumiseksi, sillä ajan kritiikki homoseksuaalisuutta kohtaan kohdistuu paitsi ajan moraalikäsitteisiin, myös vahvaan näkemykseen siitä, että ihmisen sukupuolielimet ovat olemassa vain ja ainoastaan suvunjatkamista varten.

Jo ennen rikoslain muutosta, vuonna 1965, yhteiskunnan kontrollipolitiikan kohteina olleiden ryhmien oikeuksia ajaneen Marraskuun liikkeen puitteissa toimineet lääkärit Ilkka Taipale ja Claes Andersson kiinnittivät huomiota myös homoseksuaalien alistettuun asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Marraskuun liikkeen puitteissa toimi myös Työryhmä 13-niminen toimintaryhmä jonka toiminnan tähtäimessä olivat lakimuutosten lisäksi yhteiskunnallisen tasa-arvon ajaminen. Samaan aikaan Työryhmä 13:n kanssa toimi myös yksittäisistä aktiiveista koostuva vuonna 1967 perustettu Toisen säteen ryhmä. Toisen säteen ryhmän tarkoitus oli vauhdittaa seksuaalirikoslain uudistamista ja edistää asiallisen tiedon levittämistä yhteiskunnassa. (Stålström 1997, 220-222.)

3.2 Kehotuskielto ja homoseksuaalisten tekojen korkeammat suojaikärajat

Vuonna 1971 Suomessa astui voimaan rikoslain mukainen homoseksuaalisuutta koskeva kehotuskielto. Kielto teki kahden samaa sukupuolta olevan henkilön väliseen ”haureuteen” kehottamisesta rangaistavaa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, ettei homoseksuaalisuutta saanut kuvata positiivisessa valossa tai Kirkon perheasiaintoimikunnan 28.5. 1968 antaman lausunnon sanoin ”suositeltavana sukupuolisen kanssakäymisen muotona”. Kehotuskiellon rikkomisesta määrättiin rangaistukseksi joko sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Kehotuskiellon ohella homoseksuaalisille teoille määrättiin korkeampi suojaikäraja, 18 vuotta, verrattuna heteroseksuaalisille teoille määrättyyn 16 ikävuoteen. (Stålström 1997, 252-253.; Hakala 2010, 76-77; 82-83.)

Lakia käytettiin erityisesti Yleisradion toiminnan vaikeuttamiseen. Lähetetyistä televisio- ja radio-ohjelmista tehtiin rikosilmoituksia ja valmista materiaalia hyllytettiin, eli sensuroitiin ennakoivasti lain aiheuttaman uhan takia. Kehotuskielto ja sen tulkinta oli asenteellista ja sen tiukimpana vartijana tunnettiin pappi ja psykiatrian professori Asser Stenbäck. Lopulta, vuonna 1979, kehotuskiellosta tehtiin kantelu YK:n ihmisoikeusko-

mitealle, joka ei kuitenkaan voinut puuttua kehotuskieltoon. Kantelu sai kuitenkin huomiota kansainvälisiä medioita myöten, muun muassa Kansainvälinen juristikomissio kommentoi sitä lehdessään. (Stålström 1997, 254-258.)

Keskustelu homoseksuaalisuudesta oli erityisesti median ja Yleisradion kokeman uhan takia hankalaa ja johti voimakkaaseen itsesensuuriin. (Hakala 2010, 83.) Sisällöltään kehotuskielto muistutti Venäjän ja muiden maiden ”homopropagandalakeja”. Kehotuskiellon vaikutukset näkyvät suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen. Kehotuskielto rajoitti median ohella seksuaalisen moninaisuuden asiallista ja puolueetonta käsittelyä myös oppikirjoissa ja muussa nuorille suunnatussa materiaalissa.

Kiellon olemassaoloa perusteltiin vielä vuonna 1994 muun muassa oikeustieteen professori Panu Hakolan toimesta sillä että kehotuskielto on ”[...]lievin mahdollinen keino todeta tätä kysymystä koskeva yhteiskunnan normi[...]” (Stålström 1997, 258.) Kehotuskielto ja korkeampi suojaikäraja poistui vasta vuoden 1999 rikoslain uudistuksessa. (seta.fi 2015) Kehotuskiellon seuraukset tulevat esille kyselyni vastauksissa. Sensuurin ja itsesensuurin pitkän ajanjakson johdosta yhteiskuntaan ja sen eri instituutioihin ei kehittynyt seksuaalisuuden moninaisuudesta puhumisen kulttuuria. Siitä mistä ei saanut puhua oli vaiettava ja siitä mistä ei osata puhua, ei puhuta.

3.3 Sairausleiman poistuminen

Vuoden 1976 periaateohjelmassaan SETA linjasi että homoseksuaalisuuden sairausleima tulee poistaa sairausluokituksesta, samoin aihetta käsittelevän kirjallisuuden on asenteidensa ja välittämiensä mielikuvien osalta uudistuttava ja homoseksuaalisuuden hoito aversioterapialla (inhoterapialla), eli sähköshokeilla ja pahoinvointia aiheuttavilla aineilla, on lopetettava. (Stålström 1997, 227.)

SETA vetosi vuonna 1979 sairausluokituksen poistoa käsittelevällä kirjelmällä Lääkintöhallitukseen toteamalla, että Suomea ennen homoseksuaalisuus oli 1970-luvun aikana poistettu sairausluokituksesta Australiassa, Yhdysvalloissa, Norjassa ja Ruotsissa. Samassa kirjelmässä SETA totesi sairausleimalla olevan suuria yhteiskunnallisia vaiku-

tuksia, se muun muassa piti yllä käsitystä homoseksuaalisuudesta pelkkänä psykologisenä häiriönä ja vaikutti tätä kautta myös koulujen ihmissuhde- ja sukupuolikasvatukseen ja sen oppimateriaaleihin. (Stålström 1997, 229-230.)

Lääkintöhallitus tarjosi ensin sairausluokituksen poiston tilalle eräänlaista kompromissia, jossa luokituksesta ei luovuttaisi, mutta sitä käytettäisiin vain jos potilas itse hakeutui hoitoon juuri homoseksuaalisuuden takia. SETA vastusti Lääkintöhallituksen esitystä, koska se oli SETAn mukaan näennäisratkaisu eikä puuttunut vallitsevaan ongelmaan, eli sairaaksi leimaamiseen ja sen seurauksiin. Lisäksi muotoilusta puuttuivat hoitosuosituksset, mikä mahdollistaisi erilaisten painostustoimenpiteiden, eli nykykielessä eheyttämisen, jatkumisen. Lääkintöhallituksen tarjoama kompromissi ei myöskään puuttunut vaatimukseen aiheen asiallisesta käsittelystä opetuskirjallisuudessa. (Stålström 1997, 230.)

Sairausluokituksen poistaminen tapahtui lopulta kesällä 1981, jolloin Lääkintöhallitus ilmoitti poistavansa käytöstä homoseksuaalisuuden (302.00) ja muita ”Anomaliae sexuales”-otsikon alla olleita diagnoosinumeroita. Sairausluokituksesta luopumisesta tiedotettiin myös tiedotusvälineiden kautta. WHO:n sairausluokituksesta homoseksuaalisuus poistettiin 1993. (Stålström 1997, 231.; Vilka 2010, 81.)

3.4 HIV ja AIDS Suomessa

Hiv/aids saapui Suomeen kesällä 1983. Tautia oli alkanut esiintyä Yhdysvalloissa 1981 ja se oli hiljalleen löytänyt tiensä Suomeen. Aids-potilaita 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa hoitanut Juhani Lähdevirta (2009) on tosin todennut että myöhemmän tiedon valossa on huomattu että ensimmäisiä aids-potilaita on hoidettu jo 1981 ja 1982 mutta tautia ei ole tunnistettu. (Lähdevirta, 2009)

Tuntematonta sairautta käsiteltiin mediassa todella sensaatiohakuisesti ja vähäisen tiedon takia väärä informaatio levisi. Yksittäiset ihmiset saattoivat kärsiä hyvinkin rankkoja seurauksia, esimerkiksi heitä saatettiin kieltää käyttämästä työpaikkansa yleisiä wc-tiloja, koska heidän oletettiin homoseksuaaleina tartuttavan työyhteisön muut miehet yhteisen wc-istuimen kautta. (Stålström, 2001)

Mediasta hiv katosi 1990-luvulle siirryttäessä. Uudelleen se nousi otsikoihin vasta 1998 kun suonensisäisiä huumeita käyttävien keskuudessa todettiin epidemia. Tartuntojen määrät ovat pysyneet kuluneen 2000- ja 2010-luvun ajan tasaisessa pienessä aaltoliikkeessä, vuosittain todetaan uusia tartuntoja, mutta tähän mennessä tartuntoja on ollut vuosittain alle 200/vuosi. Vuonna 2014 tartunnoista hieman yli puolet tapahtui kahden vastakkaista sukupuolta olevan henkilön välisestä seksistä ja trendi on ollut samantyyppinen useamman vuoden. Hiv ei siis enää ole ”homojen tauti” joksi sitä aiemmin tituleerattiin. (Kuronen 2006; thl.fi 2015)

3.5 Yhteiskunnallinen hyväksyntä kasvaa

Suomessa yhtäläisten ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta myönteinen kehitys on ollut paikoin hidasta, tästä kertoo muun muassa aiemmissä kappaleissa kuvattujen prosessien hitaus. Myönteistä kehitystä on kuitenkin tapahtunut. 2000-luvun alussa säädettiin monia lakeja, uusi perustuslaki sisälsi kaikkinaisen syrjintäkiellon ja työsuojelulaki kielsi syrjinnän sukupuolisen suuntautumisen takia. Laki rekisteröidystä parisuhteesta astui voimaan 2002. Vuonna 2003 säädettiin vuonna 1970 säädetyn kastroimislain korvannut translaki, joka paransi transsukupuolisten henkilöiden asemaa. Vuosikymmenen loppupuolella hedelmöityshoitolaki ja rekisteröityjä parisuhteita koskeva laki parantavat naisparien ja itsellisten naisten lastensaantimahdollisuuksia ja lasten asemaa sateenkaariperheissä. (seta.fi 2015)

2010-luvulla saavutettiin lisää parannuksia. THL poisti vuonna 2011 transvestisuuden sairausluokituksen. Samana vuonna seksuaalinen suuntautuminen lisättiin rikoksen koventamisperiaatteiden joukkoon. Tällä tarkoitetaan sitä että jos rikoksen motivaationa voidaan pitää uhrin seksuaalista suuntautumista, vaikuttaa se rangaistukseen koventavasti. Vuonna 2014 Eduskunta hyväksyi kansalaisaloitteena sille tuodun avioliittolainmuutoksen joka avaa avioliiton mahdollisuuden kaikille pareille puolisoitten sukupuolesta huolimatta. (seta.fi 2015)

4 KOULUJEN SEKSUAALIKASVATUS JA OPETTAJAN ROOLI

Maailman terveysjärjestö WHO:n eurooppalaisen seksuaalikasvatuksen standardien mukaan seksuaalikasvatus on seksuaalisuuden eri osa-alueita (mm. emotionaalisuus,

fyysisyys ja interaktiivisuus) käsittelevää kokonaisvaltaista oppimista. Seksuaalikasvatus alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu lapsuuden ja nuoruuden kautta aina aikuisuuteen asti. Seksuaalikasvatuksen tarkoitus on vähitellen, ikäkauteen sopivalla tavalla, suojata ja tukea lapsen seksuaalista kehitystä, sekä antaa tälle tietoja, taitoja ja myönteisiä arvoja tukemaan seksuaalisuuden ymmärtämistä ja omasta seksuaalisuudesta nauttimista. (WHO 2010, 20)

YK:n kasvatus-, tiede-, ja kulttuurijärjestö UNESCO:n mukaan seksuaalikasvatus on ikäkauteen ja kulttuuriin sopivaa opetusta seksistä ja ihmissuhteista. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua realistiseen, tieteellisesti paikkansapitävään ja tuomitsemattomaan tietoon. UNESCO:n määritelmän mukaan seksuaalikasvatuksen tehtävä on antaa mahdollisuuksia tutkiskella omia asenteita ja arvoja, sekä kartuttaa päätöksentekoon, riskien välttämiseen ja kommunikaation liittyviä taitoja seksuaalisuuden eri osa-alueisiin liittyen. (WHO 2010, 20)

Perusopetuksessa, lukio-opetuksessa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa koulujen seksuaalikasvatuksen raamit määrittävät opetushallituksen hyväksymät opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet. Näissä seksuaaliterveydestä ja -kasvatuksesta puhutaan hyvin yleisellä tasolla, lähinnä biologian ja terveystiedon aineiden yhteydessä.

Seksuaalikasvatus yksittäisenä aiheena ja osana oppiaineita on samanaikaisesti uusi ja vanha. Seksiä on käsitelty lähinnä puhtaana biologisena asiana osana biologian opetussuunnitelmaa, eikä käsittelyssä ole juurikaan puhuttu esimerkiksi tunteista, ihmissuhdetaidoista tai seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Näitä aiheita on alettu käsitellä vasta 60-luvun jälkeen kun seksuaalikasvatus kouluissa alkoi lisääntyä. (Lehtonen 2003, 50-51; Ritamies 2006, 245-247)

Seksuaalikasvatukselle ei ole omaa oppiainettaan, vaan se on lähinnä sisällytetty muiden oppiaineiden sisältöihin. Tällaisia aineita ovat tavallisesti terveystieto, biologia ja liikunta. Aihetta on voitu käsitellä myös uskonnon, elämäntieteen, filosofian tai psykologian oppitunneilla. Terveystieto on ollut vuoden 2002 syksystä lähtien pakollinen oma oppiaineensa peruskoulun yläluokilla ja toisella asteella. Opinnäytetyössäni käyttämäni kyselyn vastaajista osa on käynyt ainakin peruskoulunsa ennen uudistusta. (Lehtonen 2003, 50-51)

4.1 Seksuaalikasvatuksen juuret

Seksuaalikasvatus on kouluissa edelleen varsin uusi asia. Sotia edeltäneessä ja sotien jälkeisessä Suomessa seksuaalisuudesta ei puhuttu, sillä sen katsottiin kuuluvan avio-
liittoon. Nuorten keskinäisen ajanvieton taas odotettiin olevan toverillista yhteisten har-
rastusten parissa puuhastelua, jossa ei ollut tilaa seksuaalisuudelle, sillä sivistynyt kun-
nollinen kansalainen oli siveellinen. (Ritamies 2006, 153)

Seksuaalikasvatuksesta oli kyllä lähetetty Kouluhallituksen toimesta kiertokirje biolo-
gian, eettistä maailmankatsomusta rakentavien aineiden ja terveystieteen opettajille. Kir-
jeessä kehoitettiin kyseisten aineiden opettajia seksuaalivalistuksen antamiseen, mutta
se ei sisältänyt tietoa toivotuista menetelmistä tai edes siitä mitä valistuksen tarkalleen
tulisi olla. (Ritamies 2006, 245-246.)

Koulujen seksuaalikasvatus oli varsin vähäistä vielä 50-luvullakin. Joitakin sukupuoli-
kasvatukseksi tulkittavia sisältöjä kuului kyllä kansakoulujen opetussuunnitelmiin,
mutta oppikirjat olivat asian käsittelyn suhteen kierteleviä, puhuttiin ns. kukista ja me-
hiläisistä. Ylempien oppilaitosten materiaaleissa käsiteltiin kyllä sukupuolielinten ana-
tomiaa. Seksuaalikasvatusta olisi ollut mahdollista toteuttaa esimerkiksi biologian tai
voimistelutuntien yhteydessä, mutta opettajakunta olisi tuskin ollut tähän halukasta.
Opetus keskittyi lähinnä ajan ihanteisiin, kuten kunnosta ja puhtaudesta huolehtimiseen.
(Ritamies 2006, 170.)

Kotien tarjoama seksuaalikasvatus oli 50-60-lukujen Suomessa niukkaa, mutta koulu-
jen osalta tilanne oli huonompi. Seksuaalikasvatuksen sisällyttämisestä kouluopetuk-
seen kiisteltiin, sillä sen nähtiin lisäävän nuorten kiinnostusta seksiä kohtaan ja sitä
kautta yllyttävän näitä seksuaalisiin kokeiluihin. Myös opettajien osalta tilanne oli han-
kala, sillä opettajilla ei ollut juurikaan kokemusta aiheeseen liittyvien asioiden opetta-
misesta. (Ritamies 2006, 245.)

Ajan seksuaalikasvatusta tutkineet Miettinen (1965) ja Sievers ym. (1974) ovat toden-
neet, että jo 60-luvulla nähtiin selvästi, että seksuaalikasvatuksen paikka on juuri kou-
luissa. Vaikka seksuaalikasvatus kuuluisi vahvasti kodin piiriin ja kotona käsiteltäviin

asioihin, eivät kodit vielä olleet asian käsittelyyn valmiita. Koulujen tehtävänä nähtiin kasvattaa sukupolvi, joka ei siirrä eteenpäin virheellisiä asenteita tai väärää tietoa. Tässä tiedostettiin myös koulun asema instituutiona joka tavoittaa koko kansan. Toisaalta oppilaiden nähtiin myös olevan siinä iässä jossa heidän on helppoa omaksua uutta tietoa. (Ritamies 2006, 245.)

50-luvulla syntyneet ikäluokat ovat olleet ensimmäisiä seksuaalikasvatusta koulussa saaneita ikäluokkia, 60-luvun loppua kohti opetus alkoi yleistyä. Koulun rooli seksuaaliasioista tiedottavana toimijana ei kuitenkaan heti ollut ilmeinen, vaan vasta 1960-luvulla syntyneet ikäluokat kertoivat Sieversin ja muiden tutkimuksissa (1974) saaneensa koulusta riittävästi sukupuolivalistusta. (Ritamies 2006, 246.)

Peruskoulun opetusohjelmiin ihmissuhde- ja sukupuolikasvatus liitettiin 1970-luvulla. Vuoden 1970 opetussuunnitelma on ensimmäinen opetussuunnitelma joka edellytti peruskoululta seksuaalista kehitystä ja sukupuolisuutta koskevaa opetusta. Tämän lisäksi julkaistiin aihetta koskevaa materiaalia ja opetus- ja terveystointa kannustettiin asian tiimoilta yhteistyöhön. Toisaalta 70-luvulla astui voimaan myös kehotuskielto, joka SETAn mukaan vaikutti negatiivisesti opetusmateriaalien puolueettomuuteen. (Ritamies 2006, 246. ; Stålström 1997, 229-230)

70- ja 80-lukujen aikana nuorten tietämyksen taso kohosi koulujen seksuaali- ja ihmissuhdekasvatuksen seurauksena. Perhekasvatustunnit tarjosivat mahdollisuuden keskittää ihmissuhteisiin, seurusteluun ja seksiin, sekä ehkäisyyn liittyvää opetusta. Tämä näkyy Kontulan (1993) mukaan tutkimuksissa, joissa verrataan 1971 ja 1992 kerättyjä aiheeseen liittyviä tutkimusaineistoja. Tutkimukset osoittavat että sukupuolivalistusta saaneiden osuus kasvoi tällä aika välillä selkeästi. Miehillä 7 %:sta 25 %:iin ja naisilla 8 %:sta 32 %:iin. (Ritamies 2006, 246.)

Koulujen seksuaalikasvatus on siis lisääntynyt vuosien varrella. Kontulan (1993) mukaan erityisesti 1980-luvulla nuoruuttaan eläneet kokivat saaneensa sukupuolikasvatusta riittävästi sekä kotona, että koulussa. Tämä kuvastaa aiheen käsittelyssä tapahtunutta muutosta. Seksuaalisuudesta puhumisesta on tullut opettajien lisäksi helpompaa

myös nuorten vanhemmille. Tämän osoittaa Nykäsen (1996) tutkimus johon osallistuneista keskisuomalaisista vanhemmista neljä viidestä oli sitä mieltä että seksuaalisuudesta puhuminen lasten kanssa on helppoa. (Ritamies 2006, 245-247.)

Vuodesta 1994 lähtien koulut ja kunnat ovat saaneet suunnitella omat opetussuunnitelmansa vapaammin. Lisäksi samaan aikaan vähennettiin liikunnan ja kotitalouden tuntimääriä, mikä vaikutti myös terveys- ja perhekasvatukseen. Liinamon ja muiden (2000) mukaan tämä näkyi jo vuosien 1998 ja 1999 kouluterveyskyselyissä, joista kävi ilmi että yläasteen oppilaiden seksuaaliterveystietojen kasvu pysähtyi. (Ritamies 2006, 247.)

4.2 Mitä opetussuunnitelmat sanovat seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalisuuden moninaisuudesta?

Tätä opinnäytetyötä varten tarkastelin yhtä lukion TE1 (terveystiedon ensimmäinen kurssi) oppikirjaa, perusopetuksen ja lukio-opetuksen opintosuunnitelmia, sekä ammatillisten perustutkintojen perusteita. Perusopetuksen opintosuunnitelmasta tarkastelin vuonna 2004 hyväksytyjä opetussuunnitelman perusteita 6-9 luokkien ja vuonna 2014 hyväksytyä, vuosiluokkien 6-9 tapauksessa vuosien 2017, 2018 ja 2019 aikana voimaan tulevaa, opetussuunnitelmaa. Ammatillisten perustutkintojen perusteita tarkastelin autoalan ja sosiaali- ja terveysalan perustutkintojen perusteita. Valitsin alat koska ne ovat sisällöllisesti kaukana toisistaan, toinen edustaa asiakaspalvelulähtöistä, naisvaltaisena pidettyä hoiva-alaa, toinen taas miesvaltaisena pidettyä teknistä alaa.

4.2.1 Perusopetuksen opetussuunnitelmat

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet uusitaan noin kymmenen vuoden välein. Vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteissa seksuaalikasvatusta ja seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta käsitellään 6. luokan osalta osana ympäristöopin opetusta, johon on sisällytetty myös terveystiedon sisältöjä. Näihin sisältöihin kuuluvat myös seksuaalinen kehitys ja ihmisen seksuaalisuuden ymmärrys. (Opetushallitus 2004, 176-177.)

Luokkien 7-9 opetuksessa vuoden 2004 opetussuunnitelmassa seksuaalikasvatus ja terveystieto on yhdistetty biologian opintokokonaisuuksiin. Opetussuunnitelman mukaan

7-9-luokkien tavoitteena on opettaa nuorelle ihmisen lisääntymisen ja seksuaalisuuden perustiedot. Opetussuunnitelman mukaan päättöarvioinnissa arvosanan 8 kriteeri on, että oppilas osaa selvittää seksuaalisuuden erilaisia ilmenemismuotoja. (Opetushallitus 2004, 180-182.)

Luokilla 7-9 terveystieto eriytyy omaksi oppiaineekseen. Sen keskeisiin sisältöihin vuoden 2004 opetussuunnitelma listaa seksuaalikasvatuksen osalta kehittyvän seksuaalisuuden ja seksuaaliterveyden. Seksuaaliterveydestä mainitaan erikseen osa-alueita kuten seksuaalisuus, sekä käyttäytyminen ja niihin liittyvät arvot ja normit. Näiden sisältöä ei opetussuunnitelmassa kuitenkaan sen laajemmin avata. Päättöarvioinnin kannalta opetussuunnitelma pitää tärkeänä vastuullista seksuaalikäyttäytymistä ja raskauden ja seksitautien tarttumisen ehkäisyä. (Opetushallitus 2004, 200-201.)

Vuoden 2004 opetussuunnitelma ei suoraan mainitse seksuaalisuuden tai sukupuolen moninaisuuden huomioimista opetuksessa. Lähin viittaus aiheeseen on biologian päättöarvosanaa koskevassa kohdassa oleva maininta seksuaalisuuden erilaisista ilmenemismuodoista. Opetussuunnitelma jättää paljon yksittäisten opettajien aktiivisuuden varaan.

Uudessa, vuonna 2014 hyväksytyssä opetussuunnitelmassa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kysymyksiin on kiinnitetty huomattavasti enemmän huomiota. Tasa-arvolain uudistuksen myötä myös koulut ovat velvollisia ennaltaehkäisemään sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää. Uusi opetussuunnitelma myös tunnistaa erilaisia syrjinnän perusteita ja pyrkii aktiivisesti edistämään yhdenvertaisuutta. (Opetushallitus 2014, 14.) Vuonna 2015 voimaan tullut uusi tasa-arvolaki toi koulujen toimintaan myös pakollisen yhdenvertaisuussuunnittelun, mikä parantaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäsuojaa, koska se velvoittaa koulut ennaltaehkäisemään seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa kiusaamista.

Uusi opetussuunnitelma myös tunnistaa yksilöiden erilaisuuden ja siihen vaikuttavat tekijät. Opetussuunnitelmassa on myös tunnistettu lapsen ja nuoren identiteetin ja sitä kautta myös seksuaalisuuden ja sukupuolen kokemuksen kasvu peruskoulun aikana ja koulun nähdään olevan toimija jonka tehtävä on tukea nuoren identiteetin rakentumista. Tätä prosessia pyritään tukemaan myös opetustilanteisiin liittyvien ratkaisujen, kuten

työtapojen, oppimisympäristöjen ja opetusmateriaalien kautta, antamalla tilaa moninaisuudelle ja osoittaen näin arvostusta sitä kohtaan. (Opetushallitus 2014 a, 30.)

Muutoin opetussuunnitelma on hyvin samanlainen kuin vuoden 2004 opetussuunnitelma. Kuudennen luokan osalta terveystieto on sisällytetty ympäristöopin oppiaineeseen, jossa seksuaalista kehitystä ja lisääntymistä käsitellään ikäkauden mukaisesti. Toisin sisältöalueen *Löytöretkelle monimuotoiseen maailmaan* voidaan tulkintatavasta riippuen katsoa sisältävän aiheeseen liittyviä sisältöjä. (Opetushallitus 2014 a, 241.)

Luokkien 7-9 osalta uusi opetussuunnitelma tiedostaa, että näissä ikäluokissa nuori rakentaa perustaa omalle aikuisidentiteetilleen ja näiden luokkien tarkoitus onkin siis valmentaa nuorta myös perusopetuksen jälkeiseen elämään. Tämä näkyy myös opetussuunnitelman terveystiedon sisältöalueissa, joissa seksuaaliterveyden ja lisääntymisterveyden ohella käsitellään myös seksuaalisuuden kehitystä ja sen monimuotoisuutta. Sukupuolen moninaisuutta opetussuunnitelma ei valitettavasti mainitse. (Opetushallitus 2014 a, 400.)

Terveystiedon lisäksi seksuaalisuus mainitaan uudessa opetussuunnitelmassa kun käydään läpi katolisen uskonnonopetuksen sisältöjä. Seksuaalisuus liitetään uudessa opetussuunnitelmassa *Hyvä elämä*-nimiseen sisältöalueeseen, jossa pohditaan muun muassa yhteiskunnan arvoja, moraalialia ja synnin käsitettä. Muissa katsomusaineissa seksuaalisuutta ei mainita suoraan osana sisältöalueita. Elämänkatsomustiedossakaan seksuaalisuutta ei mainita, mutta sen voisi olettaa kuuluvan sisältökokonaisuuteen *Ihmisoikeudet ja kestävä tulevaisuus*, jossa käsitellään muun muassa ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta. (Opetushallitus 2014 a, 410-412.)

4.2.2 Lukion opetussuunnitelma

Lukion opetussuunnitelmassa seksuaalisuutta käsitellään biologian ja terveystiedon oppiaineiden yhteydessä. Biologian keskeisenä sisältöinä ovat seksuaalisuus ja sukupuolinen kehitys, sekä hedelmöitys, raskaus ja synnytys. Aihetta käsitellään syventävällä kurssilla, joka ei ole osa pakollisia lukio-opintoja. (Opetushallitus 2003, 134.)

Terveystiedossa aihetta käsitellään enemmän seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden näkökulmasta. Pakollisen terveystiedon ensimmäisen kurssin lisäksi seksuaaliterveyttä käsitellään myös terveystiedon syventävällä toisella kurssilla. Opetussuunnitelma ei kuitenkaan avaa miten aihetta tulisi käsitellä, vaan jättää vastuun oppimateriaalien ja opettajien varaan. (Opetushallitus 2003, 211-212.)

4.2.3 Seksuaalikasvatus kahdessa ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmassa

Autoalan perustutkinnon perusteissa seksuaaliterveys mainitaan osana työkyvyn ylläpitämistä. Sen tärkeys nähdään osana laajempaa työkyvyn ylläpitämisen kehystä, johon kuuluvat seksuaaliterveyden lisäksi mielenterveys ja ihmissuhteet. Opintokokonaisuutena kokonaisuus työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto kuuluvat yhteisiin tutkinnon osiin. Lisäksi opiskelija voi halutessaan suorittaa valinnaisia lisäopintoja esimerkiksi lukion puolelta, tällaisiksi lisäopinnoiksi käy esimerkiksi aiemmin mainittu lukion terveystiedon toinen kurssi. Seksuaalista tai sukupuolista monimuotoisuutta autoalan ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelma ei mainitse. (Opetushallitus 2014 b, 187-191.)

Lähihoitajaopinnoissa taas seksuaalinen ja sukupuolinen monimuotoisuus on osana asiakkaan kohtaamista koskevia opintoja sekä muita kokonaisuuksia. Asiakkaan seksuaalinen suuntautuminen osana tämän identiteettiä mainitaan esimerkiksi kun puhutaan terveyden, turvallisuuden ja toimintakyvyn huomioon ottaminen. (Opetushallitus 2014 c, 116.)

Sosiaali- ja terveysalan ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmassa seksuaalisuuden monimuotoisuus mainitaan myös perushoidon ja huolenpidon käsitteiden ja eri kuntoutujaryhmiä koskevan tiedon hallinnan yhteydessä. Sukupuolesta tai sen moninaisuudesta opetussuunnitelmassa ei ole mainintaa. Voi olla että se on virheellisesti niputettu seksuaalisuuden moninaisuuden alle. (Opetushallitus 2014 c, 19-28.)

4.2.4 Yhteenveto

Yhteenvedona voidaan todeta, että opetussuunnitelmat jättävät seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa paljon liikkumavaraa ja toisaalta myös vastuuta opetussuunnitelmien pohjalta toimiville yksittäisille opettajille. Opetussuunnitelmat eivät laajojen teemojen, kuten seksuaaliterveys tai lisääntymisterveys ja raskaus, lisäksi sisällä kriteerejä sille mitä kaikkia osa-alueita olisi hyvä käsitellä oppitunneilla ja missä laajuudessa. Perusopetuksen vuonna 2014 valmistunutta uutta opetussuunnitelmaa lukuun ottamatta oppilaiden ja opiskelijoiden omaa seksuaalisuutta tai sukupuolta ei juurikaan huomioida opetussuunnitelmissa omasta seksuaaliterveydestä huolehtimista laajemmin.

Mainittu määrittelemättömyys voi johtaa tilanteeseen jossa opettaja saattaa oman vakaumuksensa tai muun syyn takia ulkoistaa moninaisuuteen perehtymisen oppilaiden itsenäiseksi työskentelyksi. Toisaalta mahdollisuuten on, että opettaja hyödyntää tilanteessa ulkopuolisia resursseja kuten terveydenhoitajaa tai kolmannen sektorin toimijoita kuten Setaa, Transtukipistettä tai Hiv-tukikeskusta.

4.3 Seksuaalikasvatus, koulu ja normit

Elämässämme vaikuttavat monenlaiset normit, eli käsitykset siitä mikä on normaalia ja siten hyväksyttävää. Normien ulkopuolella olevat asiat ovat vieraita, toisia. Tällaisia normeja voivat olla esimerkiksi käsitykset sukupuolesta, seksuaalisuudesta, ihonväristä, toimintakyvystä, kielestä, yhteiskuntaluokasta tai uskonnosta.

Normit ulottuvat myös kouluun ja sitä kautta myös seksuaalikasvatukseen. Opettaja saattaa esimerkiksi olettaa kaikkien oppilaiden olevan heteroita joiden sukupuoli vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta. Normatiivisuus voi myös näkyä opettajan suhtautumisena oppilaiden normista poikkeaviin olemisen tapoihin, esimerkiksi julkisiin hellydenosoituksiin tai ulkonäköön ja vaatetukseen. Opettajalla voi myös olla käsitys että yksi identiteetti sulkee pois toisen, esimerkiksi muslimitaustainen oppilas ei voi kuulua seksuaalivähemmistöön. (Saarikoski & Kovero 2013, 70-77)

Seksuaalikasvatusta on Suomessa tutkittu melko runsaasti 1990-luvulta lähtien. Tutkimuksen kohteina ovat olleet muun muassa oppikirjojen tapa kuvata murrosikää (Aapola, 1999) ja lukion oppikirjojen tapa kuvata seksuaalisuutta (Laajasalo, 2001). Näiden

tutkimusten valossa opetuksesta välittyvä käsitys heteroseksuaalisuudesta ja cissukupuolisuudesta itsestäänselvinä biologisina faktoina. (Lehtonen 2003, 53)

Lehtosen (1995) mukaan myös koulukirjojen antama tieto homoseksuaalisuudesta tai biseksuaalisuudesta on vähäistä ja se rajoittuu yleensä muutamaankin riviin sivun alalaidassa. Tekstit käsittelevät usein ainoastaan homoseksuaalisuutta ja käsittelyssä keskitytään miettimään homoseksuaalisuuden biologisia ja/tai psykologisia syitä. Heteroseksuaalisuutta ei oppikirjoissa kyseenalaisteta. Joissakin oppiaineissa pohdittiin myös homoseksuaalisuuden hyväksyttävyyttä. Homoseksuaalisuutta käsiteltiin ainoastaan seksuaalisuuden näkökulmasta, muita elämän osa-alueita ei aiheen yhteydessä käsitelty. (Lehtonen 2003, 53-54)

Tekemistään haastatteluista Lehtonen (2003) nostaa esille sen, ettei annettu seksuaalikasvatus tarjoa seksuaalivähemmistöihin kuuluville nuorille sellaista tietoa joka huomioisi heidän tarpeensa. Opetuksessa toistuu oletus siitä, että ”eka kerta” tai seksi ylipäättään tapahtuu kahden eri sukupuolta olevan henkilön välillä. Haastateltujen kuvausten perusteella seksi esitetään usein pelkkänä yhdyntänä, eikä vaihtoehtoisista seksitavoista juuri puhuta. Tästä voi Lehtosen (2003) mukaan seurata se, etteivät esimerkiksi suuseksi, anaaliseksi tai sukupuolielinten hyväily käsillä näyttäytyä nuorille ”oikeana seksinä”. (Lehtonen 2003, 60-61)

Seksin lisäksi normatiivisuus näkyy siinä miten puhutaan perheestä ja nuorten tulevaisuudesta. Seurustelun lopputulos on heteroseksuaalinen parisuhde ja avioliitto, josta muodostuu aikanaan perhe kun pariskunta saa lapsia. Haastatellut myös kritisoiivat tätä asetelmaa. (Lehtonen 2003, 63-64)

Homoseksuaalisuutta käsiteltäessä myös korostetaan aiheen marginaalisuutta. Tämä näkyy Lehtosen (2003) mukaan muun muassa siinä, että pyritään antamaan lukuja esimerkiksi siitä mikä on homoseksuaalien osuus vaikkapa Suomen väestöstä. Lehtosen haastatteluista nuorista osa oli saaneet myös opetusta jossa homoseksuaalisuudesta oli annettu kuva harvinaisena, lähes olemattomana ilmiönä. Homoseksuaalisuutta oli myös joidenkin haastateltujen kouluissa esitelty samassa materiaalissa eläimiin sekaantumisen ja seksityön kanssa. Tällainen käsittelytapa korostaa homoseksuaalisuuden erilaisuutta ja epänormaaliutta. (Lehtonen 2003, 65-67; 70-71)

Marginaalisuuden lisäksi homoseksuaalisuuden käsittelystä oli Lehtosen haastatelluille jäänyt mieleen tapa käsitellä homoseksuaalisuutta osana moraalikeskusteluja. Tällaisia olivat esimerkiksi uskonnon tai muun oppiaineen puitteissa järjestetyt väittelyt ja mielipidejanat, joissa nuoret olivat päässeet esittämään mielipiteitään aiheeseen liittyvistä väittämistä. Väittelytilanteissa voidaan joko kyseenalaistaa tai tukea normatiivisia ajattelutapoja, Bruunin (2000) ja Lipkinin (1995) mukaan niissä kuitenkin katoaa tilanteiden moniulotteisuus. Se, että jonkun ihmisryhmän olemassaolon oikeutuksesta väittelään on ongelmallista myös siksi, että se voi oikeesti satuttaa nuorta, joka joko itse tai jonka joku läheinen kuuluu väittelyn kohteena olevaan vähemmistöön. Tilanne on kehittyvälle nuorelle vaikea käsitellä. Lisäksi aiheista väittely vahvistaa heteronormatiivisuutta esittämällä homoseksuaalisuuden ja biseksuaalisuuden poikkeavuutena. Väittelyn takia myös moni muu tärkeä aiheeseen liittyvä asia jää vähemmälle käsittelylle tai kokonaan käsittelemättä. Väittelyn sijaan asioista olisi parempi keskustella ja esimerkiksi pohtia sitä, miten yhteiskunnan normit ovat muotoutuneet ja voiko niihin vaikuttaa. (Lehtonen 2003, 68; Saarikoski & Kovero 2013, 64-65)

Lehtosen haastattelemissa nuorilla oli positiivisia kokemuksia siitä miten elämäntiedon tiedossa oli käsitelty seksuaalivähemmistöjä. Elämäntiedon opetukseen osallistuu kuitenkin vain harva koululainen tai opiskelija. Vastaavasti nuoret kokivat, etteivät he aina voi tai uskalla koulussa aktiivisesti esittää mielipiteitään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvissä kysymyksissä. Mielipiteiden esittämisen tiellä oli usein pelko siitä, että nuori tulisi samalla kaapista. (Lehtonen 68-70)

Nuoren ei tule joutua tilanteeseen, jossa hän määrittää tai edustaa kokonaista ihmisryhmää. Tällaisessa tilanteessa nuoren yksilöllinen identiteetti saattaa kadota ja hän edustaa opettajalle tai jopa koko muulle ryhmälle ainoastaan tuota määriteltyä ihmisryhmää. Tällaisessa tilanteessa nuori ei ole tasavertainen osa muuta ryhmää. (Saarikoski & Kovero 2013, 65)

4.4 Opettajan rooli hyväksyvänä tai torjuvana kasvattajana

Opettajalla on aitiopaikka lapsen, nuoren ja nuoren aikuisen kasvuun kohti aikuisuutta. Tämän aseman kautta opettajalla on sekä valtaa, että vastuuta kohtaamisissaan nuoren

kanssa. Opettajan aseman pohtiminen on tärkeää myös siksi, että hän on useimmiten seksuaalikasvatuksen toteuttaja ja vaikuttaa opetuksen sisältöihin, käytettyihin opetusmenetelmiin ja opetustilanteiden ilmapiiriin.

Juha Kilpiä (2011) pohtii tekstissään *Opettaja seksuaalisuuden ja sukupuolisen moninaisuuden äärellä* ammatillisen perusopetuksen opettajien vastuuta nuoren kasvusta ja kehityksestä kohti omanlaistaan aikuisuutta. Kilpiän huomiot ovat kuitenkin sovellettavissa myös muiden oppilaitosten ja koulutusasteiden opettajien toimintaan kasvatustehävässään.

Kilpiän oma näkemys on, että opettajalle on suotavaa ottaa tietoinen rooli nuoren tukijana. Tämä rooli vaatii kuitenkin opettajalta monipuolista osaamista. Opettajalla on Kilpiän mukaan oltava selvä käsitys omasta arvomaailmastaan, mutta myös hyvät tiedot siitä mitä seksuaalinen ja sukupuolinen moninaisuus merkitsee, entä onko hän itse osa tätä moninaisuutta. Opettajakoulutus tai ammatillinen opettajankoulutus ei Kilpiän mukaan anna valmiuksia tähän, vaan kaikki on kiinni opettajan omasta tavasta kohdata nuori. (Kilpiä 2011, 260-261)

Lehtosen tutkimustaan varten haastattelemat nuoret olivat kohdanneet monenlaisia opettajia. Opettajat saattoivat korostaa homoseksuaalisia tunteita ohimenevänä osana nuoruutta, tai toisaalta pyrkiä osoittamaan että homoseksuaalisuutta on kaikkialla, myös omassa oppilaitoksessa. Yhdessä tapauksessa opettajan kannanotto miestenväliseen seksiin oli toisen oppilaan kysyessä aiheesta ollut ”*no arvaa nyt miten ne voi tehdä, takapuoleen vaan*” (Lehtonen 2003, 68) mikä kertoo opettajan käsityksestä homoseksuaalisuudesta, korostaen samalla seksiä seksuaalisuuden olennaisimpana osana. Samalla opettajan tapa käsitellä aihetta korostaa käsitystä miesten välisestä seksistä erikoisena ja outona. (Lehtonen 2003, 66-68)

Opettajalle olisi Kilpiän (2011, 262-263) mukaan tärkeää nähdä opiskelija yksilönä, joka voi olla seksuaalisesti ja sukupuolisesti moninainen toimija. Jos opettaja jättää tämän asian huomiotta, ei hän todella näe ja kuule opiskelijaa, eikä voi siten myöskään sanoa ääneen opiskelijan tukemisen kannalta tärkeitä asioita. Opettajan tulee viestiä sa-

noillaan ja teoillaan, että hän antaa luvan nuoren moninaisuudelle. Lupa ei tässä yhteydessä ole varsinainen vastakohta kiellolle, vaan osoitus siitä että opiskelija voi olla turvallisesti oma itsensä.

Heteronormatiivisuus ja sukupuolinormatiivisuus ovat opiskelijan tai oppilaan moninaisuutta tukevalle opettajalle haaste, joka opettajan on kohdattava ja päihitettävä. Kaikenlaisten normatiivisten rakenteiden, ei vain seksuaalisuuteen ja sukupuoleen, vaan myös muihin ominaisuuksiin liittyen, sekä näiden rakenteiden yhteisvaikutuksen tunnistaminen ja purkaminen on tärkeää. Identiteettien ja rakenteiden tunnistaminen antaa opiskelijalle viestin siitä, että vaikka hän on normien puitteissa näkymätön, hän voi ja saa olla näkyvä tässä yhteiskunnassa. (Kilpiä 2011, 263-264. 266-267.)

Opettaja on asemansa takia usein nuorille epäseksuaalinen tai sovinnaisen neutraali hahmo. Palmun (1999) mukaan opettajat kokevat kuitenkin persoonallisuutensa olevan yksi heidän työväliseistänsä. Palmun tulkinnan mukaan seksuaalisuus on osa tätä persoonallisuutta. Lehtosen haastatteleminen nuorten mukaan opettajan omasta seksuaalisuudesta puhuminen nähtiin eräänlaisena rohkeutena. Toisaalta opettajien seksuaalisuus ymmärrettiin puheena seksistä tai omasta homoseksuaalisuudesta, perheellisyys, vanhemmuus ja lapset taas miellettiin ei-seksuaalisiksi. (Lehtonen 2003, 103)

Opettajalla on valtaa vaikuttaa oppilaidensa mielipiteisiin. Eräs Lehtosen haastattelema nuori koki, ettei hänen opettajansa, opetussuunnitelman kirjauksista huolimatta, juurikaan toiminnallaan edistänyt nuoret kasvua suvaitsevaisuuteen, vaan suvaitsevaisuus oli erilaisuuden sietämistä sen sijaan että moninaisuus nähtäisiin sellaisenaan arvokkaana. Opettajat saattavat viestittää omia arvojaan suoran puheen lisäksi esimerkiksi kertomalla opiskelijoidensa kuullen vitsejä joiden normatiivinen tai homo- tai transfo-binen sisältö loukkaa opiskelijaa. Tällainen huumori viittaa siihen, ettei opettaja tiedosta asemaansa tai vahvistamiaan syrjiviä rakenteita. (Lehtonen 2003, 122-123; Kilpiä 263-264)

Opettajalla on tietojen ja taitojen lisäksi tehtävä lapsen ja/tai nuoren kasvuprosessin ohjaajana. Seksuaalisuuden ja sukupuolen kontekstissa tämä tarkoittaa sitä että opettaja kasvattaa lasta tai nuorta kohtaamaan sekä tietoa, toisia että oman itsensä. Opettajalla

on opetustilanteissa ja koulupäivän aikana valtava merkitys tilanteen ilmapiirille. Koulun ilmapiiri on myös ratkaisevassa asemassa siltä kannalta uskaltaako oppilas tai opiskelija olla oma itsensä ja kenelle oppilas tai opiskelija tulee kaapista ulos. (Kilpiä 2011, 268-269; Lehtonen 2003, 120-121)

Oleellinen osa opettajan roolia hyväksyvänä kasvattajana onkin sensitiivisyys. Sensitiivisyys on kunnioitusta ja herkkyyttä, kohdattavan kokemusten aistimista. Avainasemassa on tiedostaminen. Kaikkien kokemukset eivät ole keskenään verrannollisia. Samassa ryhmässä olevat, samassa elämäntilanteessa olevat nuoret voivat kokea tilanteensa hyvin erilaisilla tavoilla. (Kilpiä 2015, 145-148)

4.5 Seksuaalikasvatus tulevaisuudessa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Edistä, ehkäise, vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020 (Klemetti & Raussi-Lehto) linjataan muun seksuaali- ja lisääntymisterveyden ohella myös seksuaalikasvatuksen tulevia suuntaviivoja.

Edellisen toimintaohjelman puitteissa huomattiin, että juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomioiminen kaikkien seksuaaliterveyteen ja lisääntymiseen liittyvien palveluiden piirissä kaipaa kehittämistä. Lisäksi erityisesti lapset ja nuoret on nostettu uuden toimintaohjelman painopisteeksi. Tähän painopisteeseen sisältyy myös seksuaalikasvatuksen kehittäminen, sekä vastaaminen ajan asettamiin haasteisiin kuten nuorten ongelmien kasautuminen ja yhteiskunnan eriarvoistuminen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 14-16)

Toimintaohjelma tunnistaa sen, että sateenkaarinuoret kokevat enemmän syrjintää niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnallisella tasolla, tämän seurauksena he ovat tyytymättömämpiä psyykkiseen terveydentilaansa kuin itsens heteroseksuaaleiksi määrittelevät ja sukupuoliristiriitaa kokemattomat nuoret. Ohjelma tähtää siihen, että seksuaalikasvatuksesta tulee keino lisätä yhdenvertaisuutta. Sateenkaarinuorten hyvinvoinnin edistäminen edellyttää, että moninaisuudesta on tarjolla asiallista tietoa ja seksuaalikasvatusta antavilla henkilöillä on edellytykset ymmärtää kohtaamaansa moninaisuutta. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 47-48)

Tavoitteisiin on listattu kasvatusmateriaalin uudistaminen moninaista yhteiskuntaa vastaavammaksi. Tämä sisältää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen lisäksi myös muita yhteiskunnallisia ryhmiä, kuten kehitysvammaiset ja muut vammaiset, sekä eri kulttuuritaustoista tulevat henkilöt. Tähän liittyy myös materiaalin selkokielistäminen. (Klemetti & Raussi-Lehto 2014, 41-42)

5 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusongelmat

Tässä opinnäytetyössä asetin kaksi tutkimusongelmaa. Ensimmäisen, eli kysymyksen ”vastaako seksuaalikasvatus sateenkaarinuorten tarpeita” muotoilu ja rajaus olivat helpoja toteuttaa. Jälkimmäinen, eli ”millaista seksuaalikasvatuksen tulisi kouluissa sateenkaarinuorten mielestä olla” vaati enemmän pohdintaa ja muotoutui lopulliseen muotoonsa vasta kun kysely oli valmis jaettavaksi vastaajille.

Vastaako seksuaalikasvatus sateenkaarinuorten tarpeita?

Seksuaalikasvatuksen nykyisen sisällön ja seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden historiallisen taustan valossa voidaan olettaa, että nuoret jäävät opetuksessa vaille heille hyödyllistä ja heidän näkökulmastaan ja kokemusmaailmastaan katsottuna tarpeellista seksuaalikasvatusta. Siksi halusin tässä opinnäytetyössä selvittää, mikä todella on sateenkaarinuorten oma kokemus koulujen tarjoamasta seksuaalikasvatuksesta ja sen eri osa-alueista.

Minua kiinnostaa myös se, miten HIV/AIDS:in ympärillä historian saatossa käyty keskustelu on liitetty seksuaalikasvatukseen. Tahdoin selvittää, nouseeko aihe esille erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä käsiteltäessä. HIVillä ja AIDSilla on edelleen voimakas stigma ja niistä keskusteleminen voi olla latautunutta.

Hypoteesini on, että opetus keskittyy lähinnä kahden eri sukupuolta olevan henkilön väliseen seksiin ja siinä tapahtuvaan seksitaudeilta suojautumiseen. Oletan myös, ettei opettajilla juurikaan ole halua tai välineitä käsitellä aihetta, tämä voi johtaa jopa aiheen

välttelyyn opetuksessa. Todennäköistä on, että nuoret kokevat, ettei aihetta käsitellä riittävästi.

Millaista seksuaalikasvatuksen tulisi kouluissa sateenkaarinuorten mielestä olla?

Halusin kokemusten ja tilastoitavan tiedon ohella tuottaa tällä opinnäytetyöllä myös eräänlaisen sateenkaarinuorten vision siitä, mitä seksuaalikasvatus voisi tulevaisuudessa olla. Tämän vision on tarkoitus tehdä näiden nuorten tarpeet näkyviksi ja kuuluviksi. Samalla myös tämä visio tulee osoittamaan sen miltä osin nykymuotoinen seksuaalikasvatus on sateenkaarinuorten mielestä puutteellista. Näiden puutteiden joukossa voi olla asioita

5.2 Tutkimuksen toteutus

Päädyin kokoamaan materiaalini ainoastaan verkossa olevalla kyselylomakkeella (liitteenä), sillä koin sen tarjoavan hyvän otannan kohdejoukosta. Kysely täytettiin anonyminä, eikä siinä kerätty mitään yhteystietoja tai muita vastaukset yksilöiviä tietoja. Kyselyllä on tuotettu sekä määrällistä, että laadullista aineistoa.

Verkkokyselyllä tuotettu aineisto on heti saatavilla sähköisessä muodossa, mikä tarkoittaa, että vastaukset saadaan käsiteltäväksi nopeammin (Kuula 2006, 174). Valitsin toteutustavaksi Webropol-kyselyn, koska se on vastausmuotona todennäköisesti kohdejoukolle tuttu muista yhteyksistä. Koin että Webropol-kysely on formaattina yksinkertainen niin kyselyn luojalle kuin vastaajallekin.

Aineisto (n=183) koostuu vastauksista valinta, monivalinta ja avokysymyksiin. Suljettuja (valinta ja monivalinta) kysymyksiä kyselyssäni oli kuusitoista. Loput kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Kyselyni oli siis puolistrukturoitu kysely, joka sisältää sekä strukturoituja, että avoimia kysymyksiä. Strukturoidut kysymykset ovat olleet joko valinta tai monivalintakysymyksiä, tai niissä on pyydetty vastaajaa asettamaan kokemuksensa asteikolle yhdestä viiteen. Asteikolla numero 1 on tarkoittanut sitä, ettei asiaa/aihetta/teemaa ole käsitelty ollenkaan ja numero 5 että asiaa/aihetta/teemaa oli käsitelty kattavasti tai usein. Strukturoidut kysymykset muodostavat aineistoni määrällisen aineiston.

Laadullinen aineisto on saatu kyselyn avovastauksista, jotka analysoitiin ja jaoteltiin teemajoukkoihin yleisimpien teemojen mukaan. Laadullisen aineiston työstämiseen käytin aineistolähtöistä analyysia. Aineistolähtöinen analyysi antaa tilaa aineistolle, ilman ennakko-odotuksia aineiston sisällöstä

Kyselyn jakelun hoitivat Seta ja Sinuiksi-hanke Facebook-sivujensa kautta. Jaoin myös itse kyselyn kaikille Setan paikallistoimintaa järjestäville jäsenjärjestöille. Kysely oli avoinna vastaajille 20.5. - 7.10. 2015 ja se sisälsi yhteensä 22 kohtaa. Kyselyn mukana oli saateteksti, jossa kerroin, kuka olen, mitä opiskelen ja missä, kenelle teen opinnäytetyötä, mikä työni aihe on ja kuinka kauan kyselyyn vastaaminen kestää.

Kysymyksissä on siltä osin kun se on tärkeää, pyritty siihen että kysymyksessä kysytään vain yhtä asiaa, eikä niissä ole muotoiluja kuten *ja, tai, sekä-että*, ja niin edelleen. Kysymykset on pyritty myös pitämään mahdollisimman lyhyinä. Tällä pyritään pitämään kysymyksen ajatus tutkimusongelmassa. (Vilka 2007, 70-71.)

Kyselyn kysymyksiä mietin lähinnä yksin. Hain kuitenkin aktiivisesti kommentteja kysymyksenasetteluihin ja avovastausten kysymysten muotoiluihin opinnäytetyöohjaajaltani sekä tilaajan edustajalta. Kysymysten muotoilussa pyrin siihen, että kysymyksenasettelu tukee aina vastaajan itsemäärittelyä. Tämä näkyy muun muassa siinä, ettei henkilöiden ollut vastatessaan pakko määrittellä sukupuoltaan annettujen kategorioiden (mies, nainen, muu) mukaan, vaan he saattoivat myös valita kohdan En halua määrittellä. Sama koskee myös kysymystä, jossa kartoitettiin henkilön kuulumista seksuaali ja/tai sukupuolivähemmistöön. Kysymys oli myös monivalintakysymys, joka mahdollisti molempien tai jopa kaikkien vaihtoehtojen valitsemisen. Tällä tavalla kysymys huomioi erilaisten identiteettien päällekkäisyydet.

Kyselyssä ei ole kysytty vastaajan etnistä taustaa tai onko heillä joku diagnosoitu vamma tai krooninen sairaus. Näillä kysymyksillä olisi voitu oikeiden jatkokysymysten kanssa selvittää nuorten kokemusta siitä, vaikuttavatko nämä muuttujat yhdistettynä heidän identifioitumiseensa seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön siihen miten opettajat kohtaavat heidät ja heidän edustamansa moninaisuuden osana seksuaalikasvatusta.

Nämä muuttajat voivat olla aineistossa niin sanotusti näkymättömissä, sillä niitä ei kyselyn tarjoamilla vaihtoehdoilla ole tehty näkyviksi.

Analysoin aineiston keräämällä avovastausten vastaukset Webropolista. Koottuani vastaukset tulostin aineiston ja kävin sen läpi lukemalla. Lukemisen jälkeen aloin kartoittaa aineistosta selkeitä avovastauksia yhdistäviä teemoja. Myös Valli (2010, 126.) kehottaa teemojen jakamiseen joukkoihin. Tässä aineistossa seksuaalikasvatuksen kokemista käsitteleviksi teemoiksi muodostuivat:

- Aiheen ohittaminen
- Aiheen käsittely pintapuolisesti
- Opettajan negatiivinen suhtautuminen / muu huono kokemus
- Opettajan positiivinen suhtautuminen / muu hyvä kokemus
- Kokemus yksinäisyydestä tai siitä että tieto on täytynyt hankkia itse

Näiden teemojen pohjalta aloin käsitellä aineistoa mahdollisen sopivan lähdekirjallisuuden valossa. Aina sopivia lähteitä ei löytynyt.

Seksuaalikasvatuksen tulevaisuutta koskevat kysymykset analysoin erillään muusta aineistosta. Käytin samoja metodeja. Tässä kysymyksessä teemoiksi nousivat:

- Moninaisuuden ja avoimuuden tarve
- Normatiivisesta suhtautumisesta luopuminen
- Opettajien tietopohjan parantaminen
- Ehkäisyopetuksen moninaistaminen

Kyselyn tuottama aineisto on varsin suuri. Kysely oli myös avattu siihen kuitenkin vastaamatta yli 400 kertaa. Tämä kertoo uteliaisuudesta aihetta kohtaan. Toisaalta kyselyyn vastaaminen on myös voinut jäädä kesken aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi.

Kyselyyn vastaamista on voinut motivoida kokemus siitä, että kyselyllä voidaan vaikuttaa valtakunnallisen ihmisoikeustyötä tekevän tunnetun järjestön toimintaan seksuaalikasvatusta koskevissa asioissa. Kuulan (2006, 106.) mukaan osallistumis päätökseen vaikuttavat asiat kuten koetaanko osallistumisella olevan merkitystä, sekä se paljonko

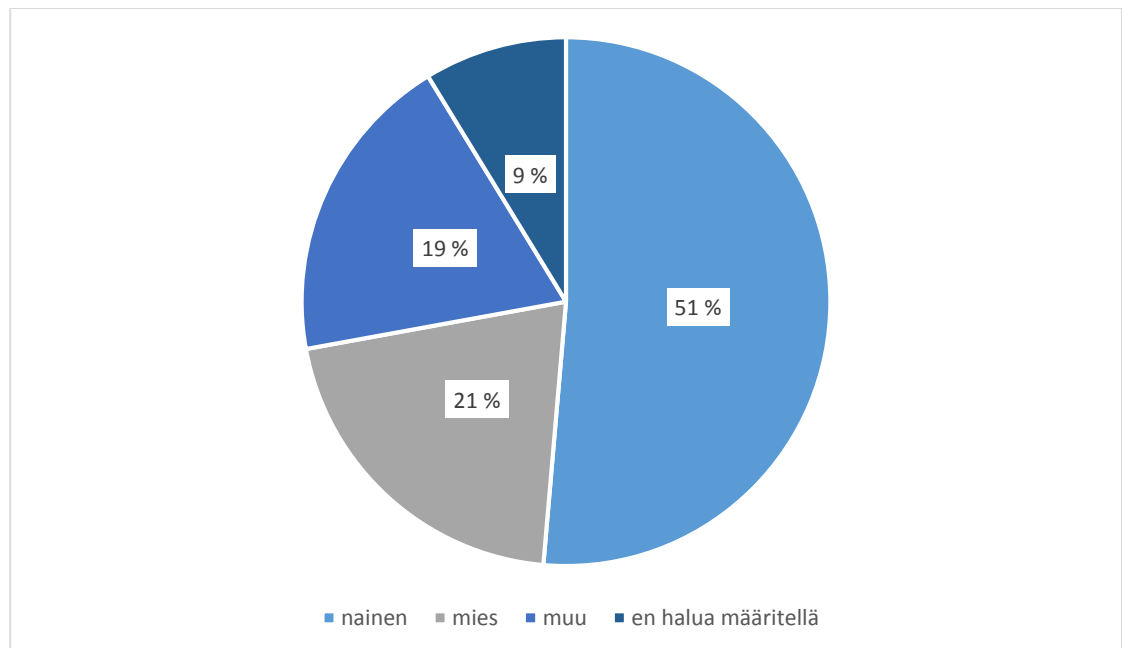
kyselyyn vastaaminen vie vastaajalta aikaa. Oman kyselyni vastaamisajaksi arvioin noin 10 – 15 minuuttia.

Opinnäytetyöni tilaajana toimii ihmisoikeusjärjestö Seta. Opinnäytetyön tarkoitus on edistää Setan vaikuttamistyötä nuorten seksuaaliterveyden ja muun hyvinvoinnin saralla. Tämä on huomioitu myös tutkimuksen toteutuksessa. Kysymyksissä on otettu huomioon vastaajien moninaisuus ja annettu tilaa itseilmaisulle mahdollisimman tarkan kokonaiskuvan saamiseksi.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

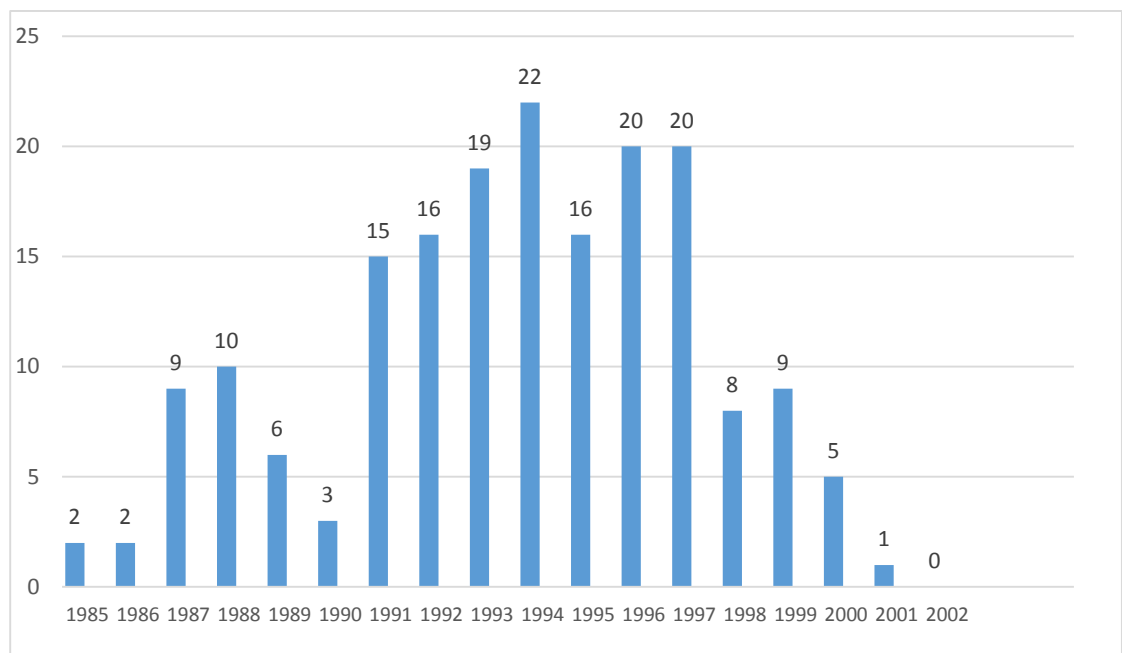
6.1 Vastaajat

Vastauksia oli kyselyn sulkeutuessa 183 kappaletta. Vastanneiden sukupuolijakauma (kuva 1) oli epätasaisempi kuin osasin odottaa. Kyselyn suosio itsensä naiseksi määrittlevien keskuudessa oli yllättävä, eikä selity kyselyn levittämiseen käytetyillä metodeilla tai muilla tekijöillä. Kuten alla olevasta kuvaajasta näkyy, hieman yli puolet vastanneista määritteli itsensä naiseksi.

KUVA 1. Vastaajien (n=183) sukupuolijakauma

Suurin osa vastaajista oli noin 18-22-vuotiaita, näistä ikäryhmistä vastaajia oli yhteensä 71, eli 39 % vastaajista. Tämän ryhmän runsas osuus vastaajissa selittynee kyselyn leviämismetodilla, nuoret aikuiset ovat aktiivisia sosiaalisen median käyttäjiä. Muista ikäryhmistä vastaajia oli vähemmän (kuva 2). Kyselyyn ei vastannut yksikään vuonna 2002 syntynyt ja vuonna 2003 syntyneitä vastaajia oli vain yksi. Tämä selittynee osittain sillä, että ikäluokkien edustajat ovat vielä hyvin nuoria. Vanhimmissa ikäluokissa, eli 1985-1987 syntyneissä, vastaajia oli 13. Odotin että myös vanhempia vastaajia olisi ollut enemmän, mutta voi olla, että he eivät joko löytäneet kyselyä tai kokivat aiheen vieraaksi.

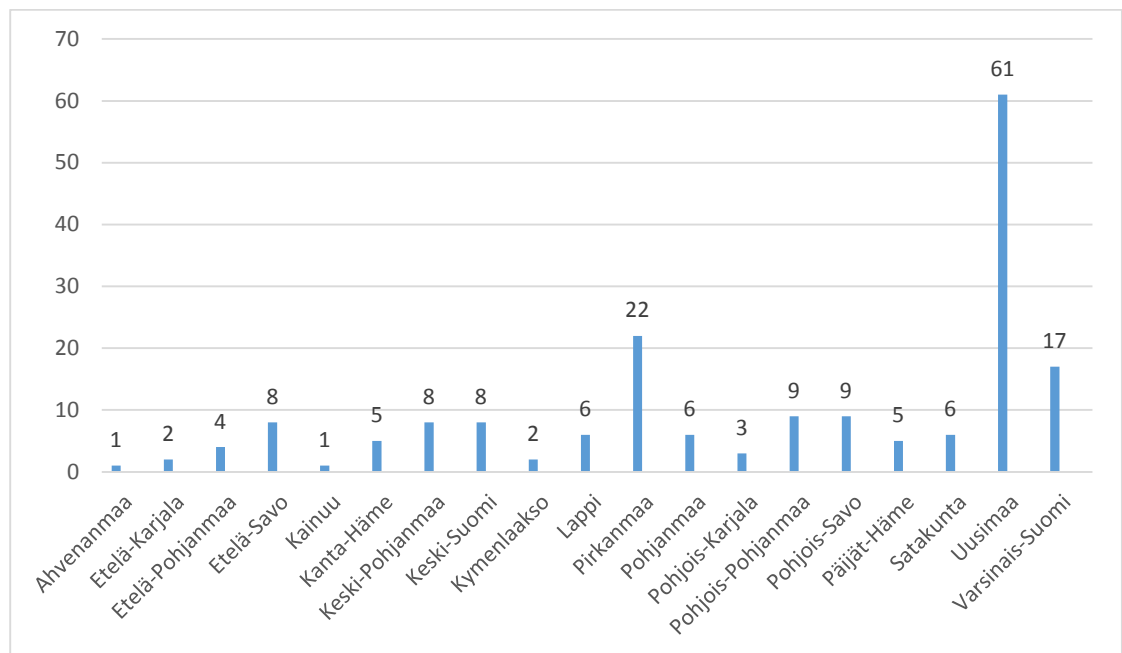
KUVA 2. Vastaajat syntymävuoden mukaan

Kun kyselyssä määriteltiin maakuntia ja kaupunkien tai kuntien kokoa, pyydettiin vastaajia käyttämään sen kunnan tai kaupungin maakuntaa ja asukaslukua jossa he osallistuivat siihen opetukseen jonka perusteella vastaavat kyselyyn. Tällä tarkennuksella pyrittiin siihen, että vastauksista pystyisi tarvittaessa huomaamaan mahdollisia alueellisia eroja. Tällä huomioitiin myös mahdollinen muuttoliike, vastaaja saattaa nyt asua eri alueella kuin missä hän kävi koulua.

Noin kolmannes vastaajista oli kotoisin Uudeltamaalta, josta oli 61 vastaajaa (kuva 3). Seuraavaksi eniten vastaajia oli Pirkanmaalta, 21, ja Varsinais-Suomesta, 17. Muualta

vastaajia oli vähemmän, vain Uusimaa, Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi ylsivät yli kymmeneen vastaajaan. Kainuusta ja Ahvenanmaalta oli kummastakin yksi vastaaja. Vastaajien epätasainen jakautuminen selittynee osittain sillä, että kaikki jäsenjärjestöt eivät ole levittäneet kyselyä yhtä aktiivisesti. Ainakin Pirkanmaalla toimiva Sinuiksi-hanke jakoi kyselyä omalla Facebook-sivullaan, tämä voi ainakin osittain selittää lähialueelta tulleiden vastausten määrää.

Kaikki kyselyn kohderyhmään kuuluvat nuoret tuskin seuraavat Setan tai sen jäsen- tai lähijärjestöjen toimintaa sosiaalisessa mediassa. Seuraaminen on julkista jos se tapahtuu sivusta tykkäämällä, tällöin henkilön identiteetti saattaa paljastua myös ulkopuolisille. Myös jäsenjärjestöjen sähköpostilistoille liittymisen kynnyks voi sukupuolensa tai seksuaalisuutensa kanssa painiskelevalle nuorelle olla suuri.

KUVA 3. Vastaajat maakunnittain

Vastaajista noin kolmannes, eli 64 vastaajaa on suurista kaupungeista. Yli 300 000 asukkaan kaupunkeja Suomessa on vain yksi, Helsinki. Vastaajia oli kuitenkin isojen kaupunkien lisäksi myös pienemmistä kaupungeista ja kunnista, 22 vastaajaa ilmoitti käyneensä koulunsa 5000-10 000 asukkaan kunnassa.

Kun vastaajilta kysyttiin heidän kuulumisestaan sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön oli heillä mahdollisuus vastata kysymykseen valitsemalla vaihtoehtoista joko toinen tai

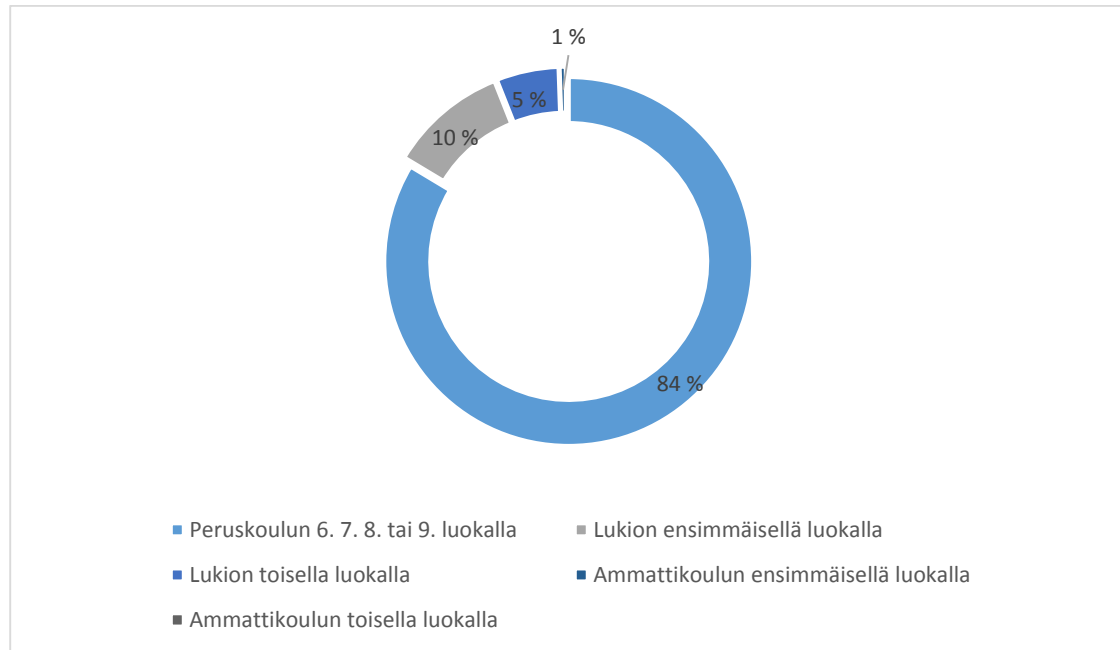
molemmat. Lisäksi heidän oli mahdollista valita vastaus En halua määritellä. Vastaa- jista 171 (n=183) kertoi kuuluvansa seksuaalivähemmistöön ja 67 sukupuolivähemmis- töön. Kaksi vastaajista ei tahtonut määritellä itseään kuuluvaksi kumpaankaan. On tär- keää huomioida, että vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi annetuista vastausvaihtoehdoista. Tässä kysymyksessä tulee esille identiteettien lomittuminen, sillä vastanneista (n=183) 93,44% määrittelee kuuluvansa seksuaalivähemmistöön. Ky- symyksessä ei eritelty tarkemmin miten henkilö määrittelee sukupuolensa tai seksuaa- lisuutensa.

6.2 Vastaajien koulutusaste

Kyselyyn vastanneista selkeä enemmistö kertoi vastauksissaan seksuaalikasvatuksesta, jota oli saanut peruskoulun 6. – 9. luokilla (kuva 4). Lukio-opetuksen osana saadusta seksuaalikasvatuksesta kertoi yhteensä 29 vastaajaa, joista 19 kertoi 1. vuosikurssin ai- kana saadusta ja 10 kertoi 2. vuosikurssin aikana saadusta seksuaalikasvatuksesta. Am- matillisessa koulutuksessa saadusta seksuaalikasvatuksesta kertoi ainoastaan yksi vas- taaja. Avovastauksissa hän kommentoi asiaa näin:

”Koko ammattikoulu aikana asiaa käsiteltiin vähän ja silloinkin vain pintaraa- paisu aiheeseen.”

Vastaaja ei tarkenna avovastauksessa mitä alaa hän on opiskellut, mutta vastauksen ydinajatus on linjassa aiemmin käsiteltyjen ammatillisen peruskoulutuksen opetussuun- nitelmien kanssa.

KUVA 4. Koulutusaste jolla saadusta seksuaalikasvatuksesta kerron tässä kyselyssä

Vastaajien mukaan seksuaalikasvatukselle yleisimpiä oppiaineita olivat terveystieto ja biologia. Lisäksi aihetta oli käsitelty jonkin verran liikunnan-, ja uskonnonopetuksen yhteydessä. Oppiaineet ovat pääasiassa samoja kuin Lehtosen (2003) mainitsemat, sillä poikkeuksella ettei kotitaloutta mainittu.

Muutamissa oppiainetta koskevissa avovastauksissa vastaajat kertoivat, että heille oli järjestetty seksuaalikasvatusta erillisenä luentona tai vierailuna. Seksuaalikasvatusta oli luennon tai vierailun yhteydessä antanut opettaja tai joku muu henkilö. Vain kolmen vastaajan koulussa oli vierailut Setan kouluttaja. Vierailuun suhtauduttiin positiivisesti ja kouluttajan vierailua pidettiin hyödyllisenä.

6.3 Oppimateriaalit ja opettajat

Selvitin kyselyssä nuorten kokemusta seksuaalikasvatuksessa käytetystä oppimateriaalista, sekä sitä näkyivätkö seksuaali- tai sukupuolivähemmistöt materiaaleissa, ja jos niin miten ja kuinka paljon. Kysymyksissä nuoret vastasivat väittämiin ”Tunneilla käytettiin oppikirjaa tai muuta materiaalia (monisteet, videot tmv.) jossa käsiteltiin seksuaalivähemmistöjä” ja ”Tunneilla käytettiin oppikirjaa tai muuta materiaalia (monisteet,

videot tmv.) jossa käsiteltiin sukupuolivähemmistöjä”, asettamalla kokemuksensa asteikolle 1-5. Numero 1 tarkoitti, ettei aihetta käsitelty ollenkaan ja 5 että aihetta käsiteltiin kattavasti.

6.3.1 Oppimateriaalit

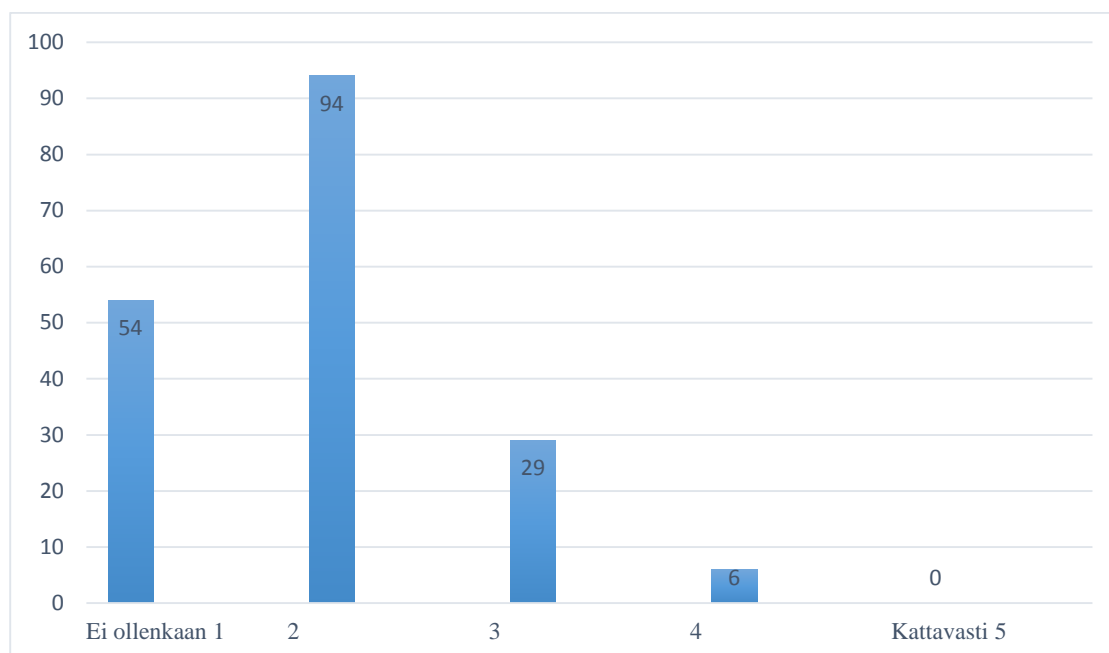
Seksuaalivähemmistöjä käsittelevässä kysymyksessä vastausten keskiarvo on 1,93. Vastauksissa noin puolet oli asemoinut itsensä numeroon 2, eli he kokivat että seksuaalivähemmistöjä oli käsitelty oppimateriaaleissa, mutta ei kovin kattavasti (kuva 5). Nuorten vastauksista välittyi, ettei aihetta haluttu käsitellä, tai se käsiteltiin hyvin nopeasti, kuin ohimennen:

”Seksuaalivähemmistöistä oli kirjassa ohimennen maininta, sen enempää aihetta ei muistaakseni käsitelty.”

”Seksuaalivähemmistöt mainittiin ohimennen, josta siirryttiin seuraavaan asiaan.”

”Terkan kirjassa oli yksi pieni lokero seksuaalivähemmistöistä, mutta sitä ei käsitelty ollenkaan. ”Tämä me hypätäänkin yli.”

”[...]on esitetty ohimennen jossain sivun reunassa[...]”

KUVA 5. Vastaajien kokemukset opetusmateriaaleista, seksuaalivähemmistöt

Yksikään vastanneista ei kokenut että seksuaalivähemmistöjä olisi käsitelty oppimateriaaleissa kattavasti. Kuusi vastaajaa oli kuitenkin asemoinut itsensä vastaukseen 4, eli kokivat aiheen tulleen käsitellyksi keskivertoa paremmin. Näiden vastaajien avovastauksissa korostui opettajan oma-aloitteisuus ja positiivinen suhtautuminen aiheeseen. Tunneilla oli katsottu erilaisia videoita tai elokuvia, tai opettaja oli avannut aihetta jollain muulla keinolla. Yksi vastaaja kertoi käyneensä koulunsa kanssa Setan järjestämässä koululaisille suunnatussa tapahtumassa. Myös Setan ”Moninaisuus on meissä”-video mainittiin vastauksissa.

”Setan Moninaisuus on meissä”-video on ollut loistava ja kaivattu lisä opetukseen.”

”Setan video ainakin nosti esiin moninaisempia näkökantoja.”

Jos seksuaalivähemmistöjä oli vastaajien mukaan käsitelty edes jollain tasolla, sukupuolivähemmistöt oli heidän vastaustensa mukaan jätetty täysin käsittelemättä. As-teikolla yhdestä viiteen 115 vastaajaa 183:sta oli asettanut kokemuksensa numeroon yksi, eli he kokivat, että aihetta ei oltu käsitelty ollenkaan. Kysymykseen saatujen vastausten keskiarvoksi muodostui 1,43.

”[...] Sukupuolivähemmistöistä ei ollut edes mainintaa kirjoissa tai muualla.”

Jos koulussa oli käsitelty seksuaalivähemmistöjä, oli sillä joissain tapauksissa myös nuoren identiteettiä ja omaa määrittelemättömyyden tunnetta helpottanut vaikutus. Yksi vastaajista kuvasi helpotusta joka oli tullut yläasteen terveystiedon tunnilla saadusta tiedosta seuraavasti:

”Kun koulussa silloin kerrottiin, että on olemassa myös naisia jotka rakastavat naisia, koin oloni vapautuneeksi ja ymmärsin, ettei minussa olekaan mitään vikaa vaikka en koskaan ihastunut poikiin ja tykkäsin niin valtavan paljon eräästä tytöstä koulussani.”

Tälle vastaajalle tieto siitä, ettei hän on ole maailmassa ajatustensa ja tunteidensa kanssa yksin on selvästi ollut voimaannuttava kokemus. Hän oli saanut sanoitettua sen mikä hän itse on. Myös muille vastaajille tieto seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä olisi ollut heidän omien kommenttiansa mukaan tärkeää:

”[...] Ja mä en oppinu transihmisten olemassaolosta ennen kuin vahingossa peruskoulun jälkeen, jos oisin oppinu peruskoulussa jo olisin nyt varmaan vähän ehjempi itseni, transihmisenä kun kasvoin siitä tietämättäni. Oisin skipannu muutaman vuoden kipuilua.”

”Olisin halunnut, että minulle olisi opetettu enemmän seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Esimerkiksi, kaapista tulosta, mistä löytää toisia vähemmistön edustajia, tukijärjestöistä, seurustelusta, seksistä, yhteiskunnallisesta asemasta, asemasta suhteessa lakiin yms.”

Vastauksissa oppikirjoihin oltiin usein tyytymättömiä. Opetuksessa käytettyjen kirjojen koettiin sisältävän jopa vääriä tai täysin vanhentuneita termejä. Vastauksissa ei kerrottu mitä kirjoja opetuksessa oli käytetty. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvä terminologia on kehittynyt paljon viimeisten vuosien aikana. Oppimateriaalit laahaavat vastausten perusteella yhteiskunnan kehityksestä jäljessä. Luvussa 2 käsitellyt, ihmisoikeusjärjestöjen (mm. Seta, Trasek ja Transtukupiste) keräämiltä listoilta poimitut termit eivät olleet löytäneet tietään oppimateriaaleihin.

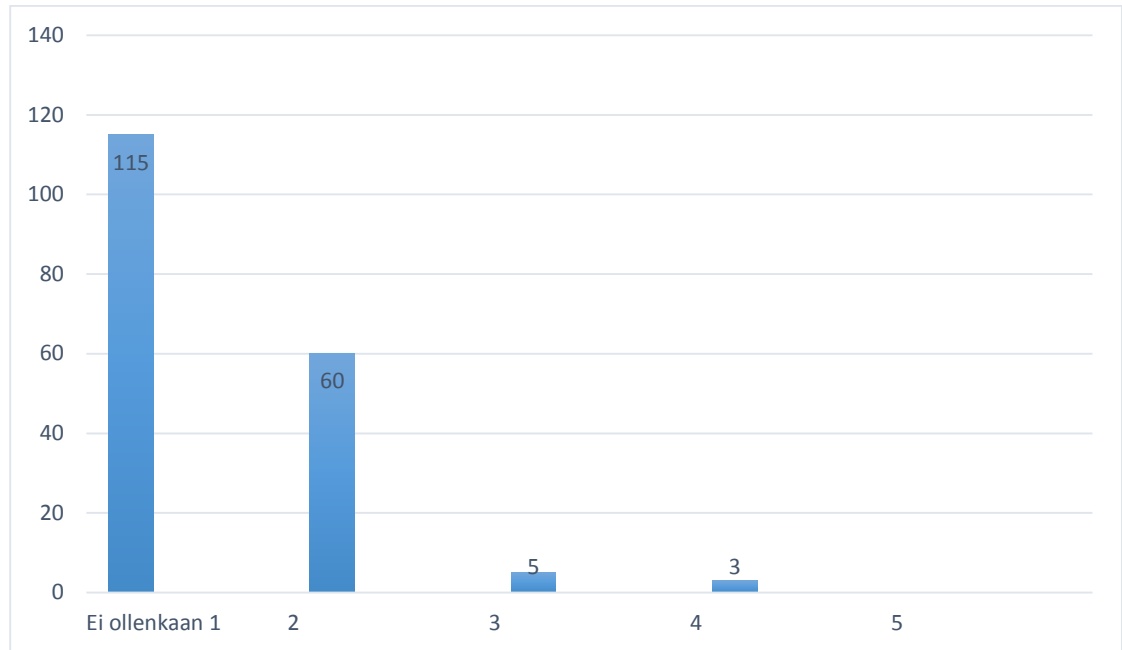
Joukossa oli myös tyytyväisiä vastaajia. Tyytymättömiä vastauksia oli kuitenkin huomattavasti enemmän kuin kehuja. Kiitosta sai elämäkatsomustiedon oppikirja, jossa aihetta oli vastaajan mukaan käsitelty ”melko kattavasti”. On kuitenkin muistettava Lehtosen (2003) maininta teoksessaan *Seksuaalisuus ja sukupuoli ja koulussa* opettajia koskevassa kappaleessa, elämäkatsomustieto on aine jota opiskelee hyvin rajallinen määrä kaikista oppilaista tai opiskelijoista.

Ero elämäkatsomustiedon ja uskonnonopetuksen (huom. vastaajat eivät eritelleet mitä uskontoa he opiskelivat) välillä näkyy vastauksissa. Maininnoissa uskonnon oppitunneista toistuu Lehtosen (2003) huomaama käsittelytapa, jossa nuoret laitetaan keskustelemaan tai väittelemään seksuaalivähemmistöistä mielipidekysymyksenä. Eräs kyselyni vastaajista oli pitänyt uskonnon etiikan kurssilla esitelmän seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.

”[...] Se oli myös ainoa kerta, kun näistä vähemmistöistä puhuttiin uskonnon-tunneilla.”

Toisen vastaajan opettaja oli kysynyt opiskelijoiden mielipidettä aiheeseen, kertomatta kuitenkaan omaa mielipidettään:

*”Ainut kerta koko peruskoulu- ja lukioajoiltani jolloin opettaja otti seksuaalivähemmistöt puheeksi mitenkään oli lukiossa uskonnon ja etiikan tunnilla. Opettajamme kysyi luokalta asenteistamme seksuaalivähemmistöihin ja halukkaat saivat vastata. Juuri kukaan ei vastannut ja itseäni lukuunottamatta kaikkien asenteet olivat negatiivisia, tosin en tiedä kuinka moni oikeasti ajatteli niin ja kuinka moni vastasi tietyllä tavalla vain koska se oli yhteisössäni normaalia.”
Opettaja itse ei tuolloin tuonut esiin omia asenteitaan ollenkaan.”*

KUVA 6. Vastaajien kokemuksen opetusmateriaaleista, sukupuolivähemmistöt

Vastauksissa toistui viesti siitä, että sukupuolivähemmistöt oli jätetty käsittelemättä (kuva 6). Tämä saattoi johtua oppimateriaalien puutteesta tai siitä että opettaja jätti aiheen käsittelemättä. Lisäksi sukupuolivähemmistöistä oli saatettu antaa väärää tietoa, myös oppikirjassa, kuten yksi vastaajista kertoi:

”Olen tehnyt terveystiedon kirjaan korjauksia kohtiin, joissa mm. väitetään transseksuaalisuuden olevan käypä synonyymi transsukupuolisuudelle [...]”

Vastauksessa mielenkiintoista ja samalla huolestuttavaa on, että vastaaja on vuonna 1997 syntynyt henkilö, joka kertoi kyselyssä lukion ensimmäisenä vuonna saamastaan seksuaalikasvatuksesta. Transseksuaali on vanhentunut termi, jota ei tulisi enää käyttää, varsinkaan oppikirjoissa.

Aineistossa toistui kuvailu, että kirjoissa oli kyllä joko pieni lokero tai muutama sivu aiheesta, mutta niitä ei syystä tai toisesta käsitelty. Sivujen teksti saattoi olla kieleltään vanhentunutta tai jopa loukkaavaa. Yleensä puhuttiin vain homoseksuaaleista, vain joissain harvoissa tapauksissa oli mainittu biseksuaalisuus tai muita seksuaalisen suuntautumisen muotoja. Tässä aiheessa ei ollut eroa vastaajien ikäryhmien tai asuinpaikan suhteen, vaan niillä vastaajilla joiden kokemus oli ettei aihetta oltu käsitelty, kokemus oli yhtenäinen. Toisaalta kaikki vastanneet eivät käyttäneet avovastauksien tuomaa

mahdollisuutta perustella valintaansa. Osa vastaajista taas oli hyvin niukkasanaista todeten esimerkiksi, etteivät he muista käsiteltiinkö asiaa tai millaista käsittely oli.

6.3.2 Kokemuksia opettajien suhtautumisesta

Opettajat voidaan nuorten vastausten perusteella jakaa neljään ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne opettajat, joilla on avoimen positiivinen suhtautuminen moninaisuuden ja riittävät tiedot aiheesta, heitä oli vastauksissa selkeästi vähiten. Toinen ryhmä on opettajat, joilla on avoimen positiivinen suhtautuminen aiheeseen, mutta heiltä puuttuu osittain tai kokonaan tietämys aiheesta. Kolmas ja merkittävin ryhmä ovat opettajat, joiden suhtautuminen aiheeseen jää epäselväksi, sillä he eivät joko henkilökohtaisista tai tietoihin liittyvistä syistä tahdo käsitellä aihetta oppilaidensa kanssa. Viimeiseen ryhmään kuuluvat aiheeseen negatiivisesti suhtautuvat opettajat, jotka joko eivät suostu käsittelemään aihetta, tai aihetta käsiteltäessä painottavat suhtautuvansa aiheeseen negatiivisesti.

Opettajien erilaisia suhtautumisia kuvailtiin aineistossa runsaasti. Lisäksi samat opettajat saattoivat sijoittua eri kategorioihin riippuen siitä, käsiteltiinkö seksuaali- vai sukupuolivähemmistöjä. Esimerkkinä tapaus, jossa opettaja joka osasi puhua hyvin seksuaalisesta moninaisuudesta, ei osannut käsitellä sukupuolen moninaisuutta:

”Seksuaalivähemmistöjä käsiteltiin niin, että opettaja luetteli meille kaikenlaiset mahdolliset seksuaalivähemmistöt melko neutraalisti. Hän kertoi meille, että ihmisen seksuaalisuus voi kohdistua mihin tahansa sukupuoleen, eläimiin, esineisiin jne. [...] Hän oli kannustava.”

”Sukupuolivähemmistöjä käsiteltiin vain lyhyellä maininnalla. [...] Opettaja ei osannut kertoa heistä enempää ja oli neutraali ja hieman vaitonainen. Aiheesta jäi mielikuva, että transsukupuolisia ei ole Suomessa vaan vain esim. USA:ssa.”

Osalla avoimen negatiivisesti suhtautuvan opettajan suhtautuminen oli hyvin näkyvää ja vaikuttavaa:

”Kommentit tulivat enimmäkseen liikunnanopettajalta, joka totesi usein ”Älkää pelatko, kuin neidit tai homoruotsalaiset” [...]”

”Liikunnan ja terveystiedon opettaja (sama henkilö) ei puhunut sukupuolivähemmistöistä lainkaan, ja antoi ymmärtää että romanttinen rakkaus on naisen ja miehen välistä rakkautta. Lukiossani oli paljon seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajia, osa kurssilaisista käveli kurssilta ulos ja teki myös valituksen rehtorille. Käsittäkseni sittemmin opetusta alettiin valvoa paremman.”

”[...] kuuntelin kauhulla 90-luvulla syntyneen kaverini muistelua peruskoulusta, jossa biologian opettaja kertoi homoseksuaalisuuden olevan syntiä ja rikos.”

”Meillä oli yläasteella erittäin huono terveystiedon opettaja, joka ei opettanut juuri mitään yhtään mistään. Hän kuittasi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevat asiat sanomalla, että nainen ja mies kuuluvat hänen mielestään yhteen. Kerran hän kysyi eräältä pojalta, onko hän värjännyt hiuksensa. Tämä poika vastasi kieltävästi. Opettaja sanoi, että se on hyvä juttu, koska hiusvärit ovat naisellisia.”

Opettajan tärkeydestä aiheen käsittelyssä kertoo myös se, että oppimateriaaleja ja opettajan suhtautumista koskeviin kysymyksiin liittyvissä avovastauksissa sana opettaja perusmuodossaan oli yleisin sana. 48:ssa avovastauksessa ”opettaja” mainittiin 12 kertaa, jos kaikki taivutusmuodot lasketaan mukaan, mainittiin opettaja yhteensä 36 kertaa.

Vaikka suurin osa vastanneista ei ollut saanut koulussa tietoa sukupuolen moninaisuudesta, ne joille aiheesta oli opetettu, olivat tyytyväisiä opettajien tapaan käsitellä aihetta. Opettajat olivat käsitelleet aihetta joko osana muuta sisältöä, tai tilanteissa joissa heidän ei olisi ollut vastaajan mielestä pakko tuoda asiaa esille:

”Biologian opettaja sivusi sukupuolivähemmistöjä kaikille pakollisella kursilla, selittäen kuinka sukupuoli on pääasiassa korvien välissä määräytyvä asia,

ei biologisesti, ja kertoen sukupuolten monimuotoisuudesta biologian näkökulmasta, eli siis tilanteessa jossa hänen ei olisi ollut pakko kertoa tästä.”

”Olin yllättynyt, kuinka luontevasti lukion terveystiedon opettajamme puhui sukupuolesta, hän hoiti selityksen piirtämällä janat fyysiselle, psyykiselle ja sosiaaliselle sukupuolelle ja käytti tätä havainnollistamaan ettei sukupuoli ole yksinkertainen juttu, ja että toinen ihminen ei voi määrittää toisen sukupuolta tämän puolesta. Opetus oli helposti ymmärrettävää, ja opettaja (toisin kuin yläasteen opettajani) oli myös selvästi perillä eri seksuaalisuuden muodoista, kuten aseksuaalisuudesta (joka käsitteenä oli ollut vieras yläasteen tt- opettajalleni).”

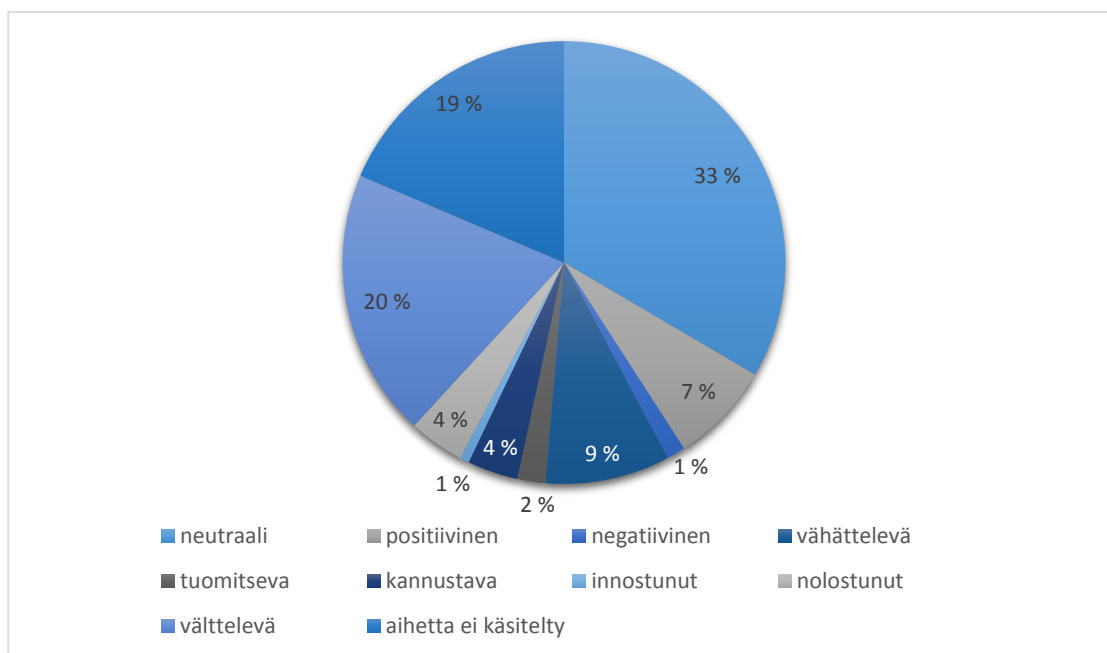
Joskus opettajilla oli selkeästi enemmän tietoa seksuaalivähemmistöistä kuin sukupuolivähemmistöistä. Tämä näkyi tilanteina, joissa opettaja oli kyllä valmis vastaamaan seksuaalivähemmistöjä koskeviin kysymyksiin ja osasi kertoa aiheesta laajasti, mutta sukupuolivähemmistöistä kertomiseen heillä ei ollut samanlaista valmiutta. Joissain tapauksissa opettajat myös tuntuivat vastaajien mielestä suhtautuvan aiheeseen myönteisesti, mutta he eivät kuitenkaan käsitelleet aihetta:

”Seksuaalivähemmistöistä puhuttiin asiallisesti samaan sävyyn kuin heteroseksuaalisuudesta. Kun yritin joskus jotain kysyä sukupuolivähemmistöistä, tuntui, ettei opettajalla ollut varsinaisesti tietoa asiasta, tai muuten asenne oli välttelevä, mutta ei negatiivinenkaan.”

”Suhtautumistapa vaihteli opettajan mukaan. Jotkut suhtautuivat asiaan normaalisti kun se tuli vastaan, osan tunneilla aihetta ei koskaan käsitelty vaikka se olisi ollut tarpeellista/luontevaa. Seksuaalivähemmistöistä opettajat tunsivat keskeisimmät asiat ja termit, sukupuolivähemmistöjä käsiteltiin koko yläasteen aikana kerran ja hyvin nopeasti kun joku sattui perinnöllisyysbiologiassa kysymään sukupuolikromosomeista liittyen transihmisiin. [...]”

”Monet opettajat ovat olleet kannustavia ja halukkaita kertomaan asioista - jostakin syystä niistä ei ole vain kerrottu sitten kuitenkaan.”

Opettajien suhtautumista selvitin myös kahdella kysymyksellä. Molemmat olivat monivalintakysymyksiä joissa vastaajat saivat valita adjektiiveja jotka parhaiten kuvasivat opettajan suhtautumista kun tunneilla käsiteltiin seksuaalivähemmistöjä tai sukupuoli-vähemmistöjä. Molemmille ryhmille oli oma kysymyksensä, joissa vastausvaihtoehdot olivat samat; neutraali, positiivinen, negatiivinen, vähättelevä, tuomitseva, kannustava, innostunut, nolostunut, välttelevä ja aihetta ei käsitelty (kuva 7). Sukupuolivähemmistöjä koskevissa vaihtoehdoissa oli lisäksi vaihtoehdot hämmäntynyt ja normatiivinen (kuva 8).

KUVA 7. Opettajan suhtautuminen, seksuaalivähemmistöt

Seksuaalivähemmistöjen kohdalla kärkikolmikoon muodostivat vaihtoehdot neutraali (99), välttelevä (58) ja aihetta ei käsitelty (55). Vain kaksi vastaajaa oli valinnut vaihtoehdon innostunut. Aiemmin mainittujen positiivisten ja negatiivisten suhtautumistapojen lisäksi myös opettajien neutraalius oli huomattu:

”Alakoulussa opettajan (keski-ikäinen mies) suhtautuminen oli melko neutraalia ja mitäänsanomatonta. [...]”

Toisaalta aiheen neutraali käsittely myös häiritsi joitain vastanneita. Koettiin, että aihe käsiteltiin nopeasti ja vähin elein, koska opettajilla oli voimakas oletus siitä että kaikki oppilaat tai opiskelijat ovat heteroja. Homous tuntui opettajan puheissa toiseudelta jota

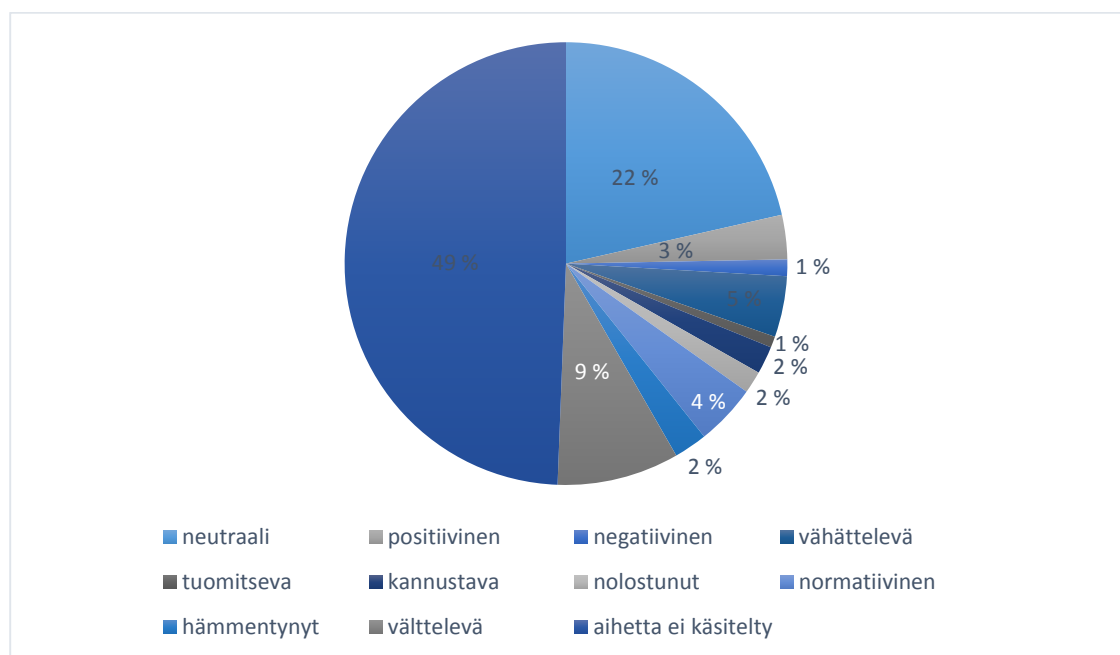
ei ”meidän koulussa” ole. Osa myös koki että aihe käsiteltiin, koska se on osa oppimateriaaleja, mutta aiheelle ei juurikaan annettu painoarvoa.

”Seksuaalivähemmistöistä oli oppikirjassa vain nopea, neutraali maininta. Heistä puhuttiin hiinä muina,” ihan kuin kukaan meistä ei olisi seksuaalivähemmistöön kuuluva eikä aihetta siksi tarvitse käsitellä syvemmin.”

”Opettaja oli välinpitämätön eikä aiheeseen juuri paneuduttu.”

”Tuntui että opettaja käsitteli seksuaalivähemmistöjä pakollisena osana, tyyliin ho joo näitä nyt on ja ei saa haukkua toisia homoksi,” mutta ei ollut mitään painoarvoa niiden sanojen takana eikä aihetta edes oikeasti käsitelty.”

”[...]Opettajat selvästi tuntuivat olettavan oppilaiden olevan cis-sukupuolisia heteroita.”

KUVA 8. Opettajien suhtautuminen; sukupuolivähemmistöt

122 vastaajaa kertoi, ettei opetuksessa käsitelty sukupuolivähemmistöjä. Yksikään vastaajista ei kertonut opettajan suhtautumisen aiheeseen olleen innostunut. Aihetta joko välteltiin (22) tai siihen suhtauduttiin neutraalisti (53). Suhtautuminen aiheeseen oli

myös joissain tapauksissa normatiivinen (11) tai jopa vähättelevä (11). Aiheen käsittelyn vähäinen määrä vahvistaa käsitystä siitä, ettei koulu anna sukupuolivähemmistöihin kuuluville lapsille ja nuorille riittävästi sanastoa ja työkaluja käsitellä omaa kokemustaan ja sanoittaa tunteitaan.

6.4 Oppituntien sisältö ja suhde normatiivisuuteen

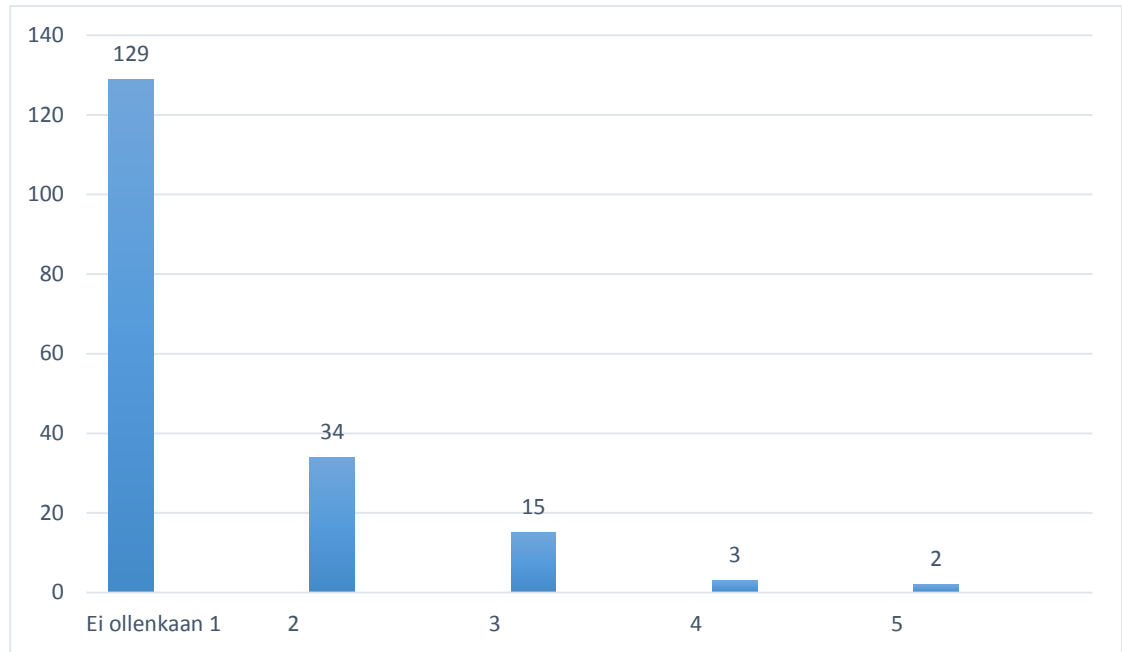
Selvitin kyselyssäni myös opetuksen sisältöjä. Seksuaalikasvatuksessa yleisiä sisältöjä ovat seurusteluun, seksiin ja seksuaaliterveyteen liittyvät asiat. Vastausten perusteella Klemetin ja Raussi-Lehdon (2014) mainitsemat uudistukset tulevat tarpeeseen. Vastauksissa korostui käsittelyn heteronormatiivisuus ja voimakas oletus oppilaiden/oppiskelijoiden sukupuolesta, jonka takia ei-heteroiden ja ei-cissukupuolisten seksuaaliterveyteen liittyvien taitojen käsittely jäi vähiin tai kokonaan pois:

”En oikeastaan ole ikinä saanut koulun kautta tietoa näistä aiheista.”

*”[...]Seksistä ja seurustelusta puhuttiin vain heteronäkökulmasta ja aina esi-
merkkinä ihastumisesta, seurustelusta ja muusta puhuttaessa oli hetero-
pari.[...]”*

*”Ainoastaan hetero aiheisia asioita käsiteltiin kunnolla ja sukupuolesta ei sa-
nottu mitään, että voisi olla jotain muuta kuin mies tai nainen.”*

Nuorten mukaan seksiä ja seurustelua käsiteltiin muusta kuin heterosuhteiden näkökulmasta vain harvoin (kuva 9). Kysymykseen Tunneilla käsiteltiin seksiä ja seurustelua myös muusta kuin heterosuhteiden näkökulmasta 129 vastaajaa (n=183) vastasi asteikolla 1-5 numerolla yksi. Asteikko noudatti samaa aiemmin käyttämäni asteikkoa, jossa numero 1 tarkoitti ettei aihetta käsitelty, numero 5 että aihetta käsiteltiin kattavasti. Numeron yksi osuus kaikista vastauksista oli täten 70,49 % kaikista kyseisen kysymyksen vastauksista. Kaikkien vastausten keskiarvo oli 1,44.

KUVA 9. Seksin ja seurustelun käsittely opetuksessa muusta kuin heterosuhteiden näkökulmasta

Vastaajien avovastauksissa toistui Lehtosen (2003) haastatteluista tuttu teema opetuksen heterokeskeisyydestä. Se, ettei asioita käsitelty koettiin ongelmaksi oman elämän seksikokemusten kannalta:

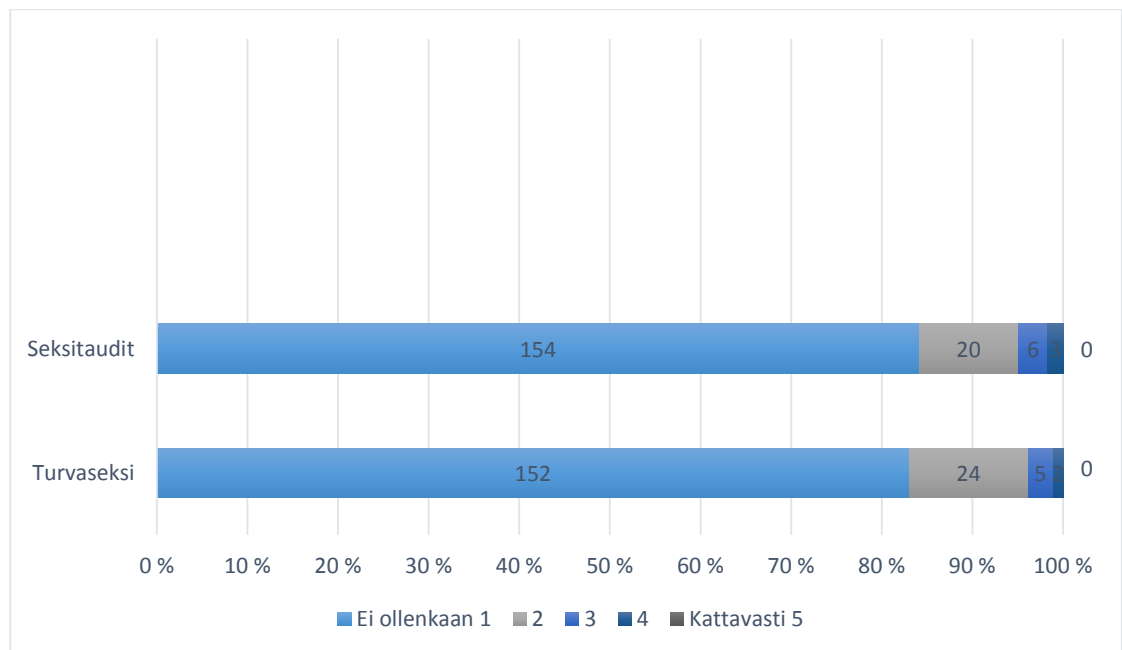
”[...] Ylipäänsä kaikessa opetuksessa oli voimakas hetero-oletus. Kun olen itse aloittanut seksin ensimmäisen (naispuolisen) kumppanini kanssa, en tiennyt, miten taudit tarttuvat tällaisissa tilanteissa ja miten niiltä voi suojautua. Onneksi tauteja ei ollut, mutta se selvisi vasta myöhemmin.”

”[...] Seksuaalikasvatus on nykyisin täysin heteroille suunnattua eikä palvele sateenkaarinuoria ollenkaan. Terveystiedon kirjassa esitellään eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt mutta seurustelusta tai seksistä ei puhuta heidän näkökulmastaan mitään. [...]”

Seksin ja seurustelun lisäksi selvitin seksuaaliterveyden kannalta olennaisen taidon, eli seksitaudeilta suojautumisen käsittelyä. Asiaa varten oli kaksi kysymystä, joista toisessa selvitettiin asiaa turvaseksin ja toisessa seksitaudeilta suojautumisen näkökul-

masta. Molemmissa kysymyksissä asetelma oli että kyseessä on vähintään kahden samaa sukupuolta olevan henkilön välinen seksi. Käytin kysymyksessä samaa 1-5 asteikkoa kuin aiemmissa kysymyksissä.

Yksikään vastaajista ei kokenut saaneensa kattavasti tietoa kahden samaa sukupuolta olevan henkilön välisestä turvaseksistä. Kaksi vastaajaa oli asemoinut itsensä numeroon neljä. 152 (n=183) vastaajaa ei kokenut saaneensa ollenkaan tietoa aiheesta. 152 vastaajaa vastaa 83,06 %:ia kaikista vastauksista, eli yli neljä viidestä vastaajasta oli jäänyt ilman opetusta aiheesta. Vastausten keskiarvo oli 1,22. Myös toisen kysymyksen, Sain tunneilla tietoa siitä miten suojautua seksitaudeilta kahden (tai useamman) samaa sukupuolta olevan henkilön välisessä seksissä, vastausten keskiarvo oli 1,22. Näiden kysymysten vastauksien välinen hajonta oli hyvin pientä. Hajonnan vähäisyys kertoo vastaajien yhtenäisestä kokemuksesta (kuva 10). Toisaalta hajonta kertoo myös siitä, että ei-heteronormatiivisia ehkäisymenetelmiä ei käsitellä, ei kahden, eikä kahden tai useamman henkilön välisessä seksissä.

**KUVA 10. Vastausten hajonta turvaseksiä ja seksitaudeilta suojautumista koske-
vissa kysymyksissä**

Se ettei aihetta oltu käsitelty herätti vastaajissa myös kiukkua:

”[...] Hävettää olla jo 20-vuotias ja silti tunnen olevani tietämätön turvaseksistä yms koska se oli vain painottunut cisheteroihin ja itse en kuulu kumpaankaan ryhmään. [...]”

Taito suojautua seksitaudeilta on keskeinen osa seksuaaliterveyttä, se että tämä taito jää sateenkaarinuorilta saamatta osana opetusta on riski heidän terveytensä kannalta. Opettajien tiedot aiheesta voivat olla puutteelliset tai jopa olemattomat. Toisaalta aihe voi jäädä käsittelemättä myös oppilaan oman ujouden takia:

”Kun kysyin opettajalta, miten lesbo voi suojautua seksitaudeilta, hän ei osannut vastata.”

”Seksuaalikasvatus oli yleispiirteistä ja jossain määrin sukupuolineutraalia. Miesten välistä seksiä ja sukupuolitaudeilta suojautumista käsiteltiin muistaakseni paremmin kuin naisten välistä seksiä.”

”Olen varma, että jos olisin kysynyt, niin opettajamme olisi pyrkinyt vastaamaan kysymyksiini turvaseksistä kahden samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa parhaansa mukaan. [...] Olen kuitenkin vakuuttunut, että hän tuskin olisi osannut kertoa mitään, josta olisi oikeasti ollut kauheasti apua.”

”Olin pettynyt, sillä en kehdannut kysyä kahden naisen välisestä seksistä eikä opettaja maininnut tätä kertaakaan.”

Vastaajat kokivat että opetus käsitteli lähes ainoastaan kahden eri sukupuolta olevan henkilön välistä seksiä, jossa seksillä tarkoitettiin yhdyntää. Suu- tai anaaliseksi ei juuri puhuttu ja kun anaaliseksi mainittiin, puhuttiin ainoastaan miestyypillisten henkilöiden välisestä seksistä. Osa vastaajista koki, että seksin monipuolisempi käsittely auttaisi kaikkia, seksuaalisuudesta huolimatta:

”Opetus sisälsi ainoastaan sen, että miesten on keskenään käytettävä kondomia. Opetus ei myöskään avannut anaaliyhdyntää, puhumattakaan että olisi puhunut muista seksin muodoista. Myös heteroseksuaalisia suhteita käsittelevissä kappaleissa nämä asiat mainittiin lähinnä ohimennen.”

”Opettaja taisi joskus mainita, että 80-luvulla HIV/AIDS oli pääasiassa homojen tauti.” Miesten välisen yhdynnän kohdalla opettaja painotti kondomin tärkeyttä, muuten asiasta ei puhuttu.”

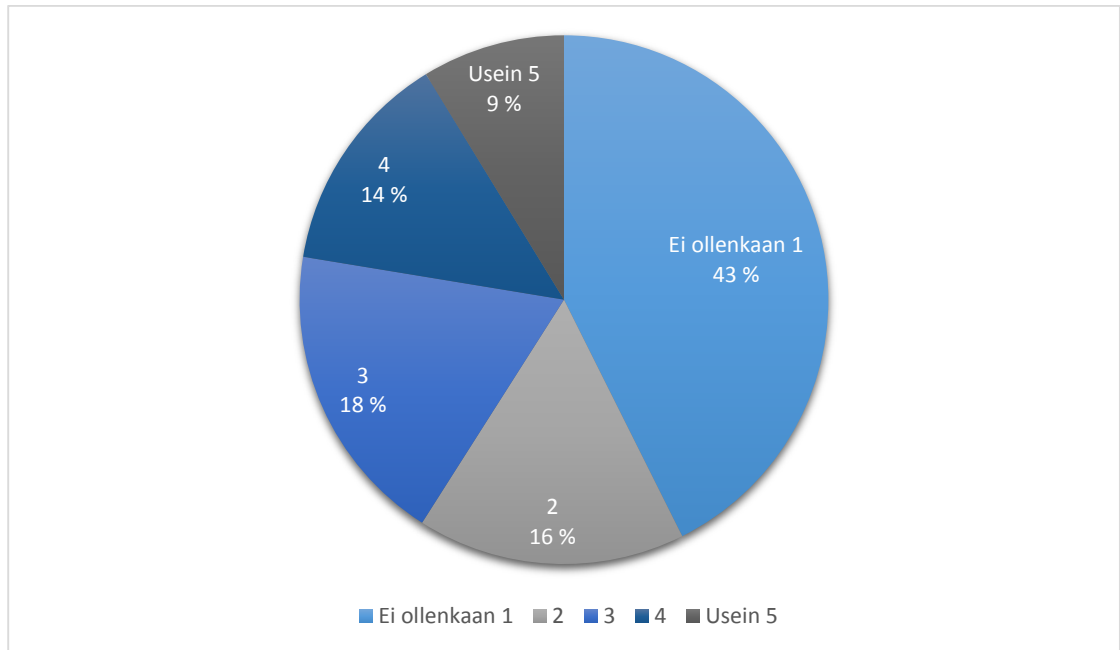
”Seksivalistus oli täysin yhdyntäkeskeistä eikä siinä käsitelty suu- tai anaaliseksiä edes heterosuhteiden kannalta. [...]”

Kun ehkäisystä puhuttiin seksuaalivähemmistöjen kontekstissa, oli yleistä että käsiteltiin vain miesten välistä seksiä ja kondomin käytön tärkeyttä. Miesten välinen turvaseksi oli siis opettajille tutumpaa kuin naisten välinen turvaseksi tai turvaseksi muussa kuin yhdynnässä.

”En muista, puhuttiinko yläasteella seksuaalivähemmistöihin liittyn HIV:stä, mutta sen muistan, että lukion terveystiedon opettaja puhui aiheesta pitkään.”

Seksitautien käsittelyssä keskityin erityisesti HIV/AIDS:iin, sillä kyseisellä sairaudella on myös Suomessa ollut vahva leima seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tautina. Aiheesta oli yksi kysymys, jossa selvitin sitä oliko HIV/AIDS seksuaalivähemmistöistä puhuttaessa kaikkein useimmiten mainittu seksitauti (kuva 11). Vastaajat asemoivat itsensä Likertin asteikolle siten, että numero yksi oli vastaus Ei ollenkaan ja numero viisi vastaus Usein.

Kysymyksen vastaukset olivat yllättäviä. Oletuksenani oli, että vaikka HIV/AIDS:in leima ”homojen tautina” todennäköisesti näkyisi vastauksissa, se painottuisi erityisesti 80-luvun lopulla syntyneisiin vastaajiin. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan kaikkien ikäryhmien vastaukset levisivät asteikolle tasaisesti. Kysymyksellä oli tasaisen jakauman vuoksi myös koko kyselyn korkein keskiarvo, 2,3.

KUVA 11. HIV/AIDS:in mainitseminen seksuaalivähemmistöjä käsiteltäessä

Vastaajista 42,62 % kertoi ettei aiheita oltu käsitelty yhdessä. Vaikka kyseessä on melkein puolet vastaajista, tulee tässä muistaa koko aineiston yleinen linja; seksuaalivähemmistöjä, saati seksuaalivähemmistöjä ja turvaseksiä, käsitellään opetuksessa harvoin.

HIV ja AIDS olivat vastaajien mukaan nousseet esille juuri seksuaalivähemmistöistä puhuttaessa. Vain yksi vastaajista mainitsi että aihetta oli käsitelty omana erillisenä asianaan.

6.5 Vastaajien toiveet seksuaalikasvatuksen tulevaisuudesta

Kyselyni viimeinen kysymys oli avoin laatikko, johon nuoret saivat kertoa millaista he toivovat seksuaalikasvatuksen olevan tulevaisuudessa. Yleisin sana vastauksissa kysymykseen ”Millaista toivon seksuaalikasvatuksen olevan tulevaisuudessa?” oli *enemmän*, joka mainittiin 36 kertaa. Nuorten toive siis on, että tulevaisuudessa seksuaalikasvatus olisi enemmän, mutta mitä tällä tarkoitetaan?

Normit nurkkaan – tilalle moninaisuus ja avoimuus

Nuorten selkeä toive oli, että tulevaisuudessa seksuaalikasvatus keskittyisi vähemmän vain cissukupuolisten heterojen tiedollisten ja taidollisten tarpeiden täyttämiseen. Jatkossa opetuksen tulisi käsitellä laajasti ja kattavasti myös seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden moninaisuutta ja niiden ilmenemismuotoja. Käsitteilyä toivottiin tasapuolisuutta ja rehellisyyttä, sekä sitä etteivät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt olisi tabu.

Avoimuuden nähtiin myös toimivan homo-, bi- ja transfobiaa vähentävinä ja sitä kautta kiusaamista poistavana toimintana:

”Homo-, bi-, ja transfobia ovat opittuja asenteita, ja nuoret eivät koskaan oppisi niitä jos HLBTIQ-asioihin suhtauduttaisiin hyvin jo peruskouluasteella.”

”Keskustelempää, interaktiivista ja seksuaalivähemmistöt huomioivaa. Kannustavuus ja neutraalisuus ovat mielestäni avainasemassa, jotta nuoret oppisivat, ettei seksuaalisella suuntautumisella ole mitään väliä.”

Monimuotoisuuden esiintuominen nähtiin tärkeäksi myös siksi, että se toisi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen jäsenet esille osana yhteiskuntaa, toimijoina joiden osa yhteiskunnassa on muutakin kuin oman seksuaalisuuden ja sukupuolen toteuttaminen:

”Toivon, että nuorille kerrotaan paljon enemmän seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä ja näiden ihmisryhmien annetaan ymmärtää olevan osa arkipäivää myös Suomessa, joka puolella ja lähes jokaisessa koulussa. Toivon, että erilaisia stereotyyppioita ammutaan alas ja vähemmistöjen edustajien kerrotaan olevan ihan tavallisia ihmisiä. Pelkkä lukeminen kirjasta ei riitä vaan videot tai tapaamiset, joissa esiintyy oikeita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajia kertomassa itsestään ovat parempia.”

Aiheen käsittelyn arkipäiväistämisen lisäksi toivottiin myös uusia opetusmenetelmiä, kuten yllä olevassa lainauksessa mainitut videot ja kohtaamiset

kokemusasiantuntijoiden kanssa. Kohtaamisiin ehdotettiin avuksi vierailuja Setasta ja Trasekista.

Toinen vastaajien suosikkitoiveista olikin normatiivisten käsitysten ja rakenteiden purkaminen. Tällä tarkoitettiin muun muassa heteronormatiivisuudesta luopumista kaikkien hyödyksi, seksin mieskeskeisyyteen puuttumista ja olettamisen lopettamista niin sukupuoleen kuin seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Normatiivisuudesta seuraa ohipuhumista.

Normatiivisuudesta luopuminen poistaisi nuorten mukaan heteroseksuaalisuudesta ja cissukupuolisuudesta poikkeamiselta outouden ja ulkopuolisuuden leimaa. Normatiivisuudesta luopuminen myös vähentäisi painetta olla joku muu kuin oikeasti on ja sitä kautta parantaisi nuorten minäkuvaa ja mielenterveyttä.

”[...]Kun tunnilla kysytään: Miten sukupuoli vaikuttaa terveyteen?” ei pitäisi jumahtaa binääriin vaan ottaa huomioon myös se, että binääriin kuulumattomuuskin monesti vaikuttaa etenkin mielenterveyteen. Muutaman kerran ottaessani vastaavanlaisia pointteja esiin tunnilla, on minulle vihjattu, että se ei tässä tilanteessa olisi tarpeellista. Niin kauan kuin sukupuolivähemmistöjen olemassaolo halutaan unohtaa muuten kuin muistakin ’budoista’-suuntauksista puhuessa, niiden nostaminen todellakin on tarpeellista.”

Opettajat tietoisiksi

Hyvä oppimateriaali ei riitä jos opettaja ei osaa sitä tulkita. Vastaajat kokivat tärkeäksi että opettajia koulutettaisiin aiheesta sekä tietojen, että kohtaamisen näkökulmasta. Tärkeänä koettiin, ettei opettaja heijastele omia ennakkoluulojaan nuoriin, vaan toimii neutraalisti tiedon välittäjänä.

Opettajilta toivottiin myös oletuksista vapaata suhtautumista oppilaisiin. Esille nousi opettajien kouluttaminen huomaamaan, etteivät kaikki ole heteroita tai cissukupuolisia, ja siihen viittaava kielenkäyttö voi satuttaa tai luoda ulkopuolisuuden tunnetta:

”Opettajat tiedostaisivat ja toisivat opetuksessa ilmi sen, että seksuaalisuus ja sukupuoliuus kattaa paljon muutakin kuin niin sanotun pakollisen heteroseksuaalisuuden, ja että nämä erot yksilöiden välillä ovat luonnollisia ja niitä ei pidä säikähtää. Kasvaminen tasapainoiseksi aikuiseksi helpottuisi monen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren kohdalla.”

”Toivon, että tulevaisuudessa opettajat saavat koulutusta HLBTIQ-asioista [...]”

”Toivon että seksuaalikasvatuksessa huomioitaisiin myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt koska meitä on olemassa ja tulee aina olemaan. Olisi myös ihanteellista että opettajat eivät olisi jatkossa niin hetero- ja cis normatiivisia. Oikeiden termien käyttö olisi myös mielestäni pakollista.”

”Opettaja ei saisi olla heteronormatiivinen ja olettaa, että kaikki luokassa ovat heteroita. Muistan vieläkin erään 7. luokan terveystunnin, kun opettaja käski tyttöjä listaamaan asioita, joista he pitävät pojissa, ja poikien listaamaan asioita, joista he pitävät tytöissä. Tilanne oli ahdistava ja kiusallinen.”

”Luekaa kotona” ja ”tämä me hypätäänkin yli” -kulttuurista on päästävä opetukseen jossa opettajalla on rohkeutta käsitellä aihetta asiantuntevasti ja monipuolisesti.

Ehkäisy esille

Nuoret toivoivat myös lisää opetusta ehkäisystä, erityisesti kahden tai useamman samaa sukupuolta olevan henkilön välisessä seksissä, tähän sisältyy myös muu seksi kuin yhdyntä. Opetuksen yhdyntäkeskeisyydestä tahdottiin pois. Koulun koettiin olevan se paikka, jonka täytyy tarjota luotettavaa ja asiallista tietoa, kuulopuheiden sijaan. Voisi-kin sanoa, että tässä asiassa on tehty paluu 60-luvulle.

”Seksuaali - ja sukupuolivähemmistöjä tulisi käsitellä paljon syvällisemmin, antaa paremmat valmiudet ehkäisyyn. ”

”Aihetta sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä ei saisi käydä vain yhtä oppituntia vaan käytäisiin huolellisemmin mitä asiat tarkoittavat ja mitä niihin liittyy. Myös naisten väliseen seksiin pitää laittaa tietoa ehkäisystä ja gynekologisesta tärkeydestä.”

”[...] toivoisin että saisimme enemmän tietoa ehkäisystä ja seksitaudeista, koska itse en ainakaan tiedä yhtään mitään esim kahden naisen välisestä ehkäisystä, jne.”

”Luonnollisesti laajempaa käsittelyä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, sekä kattavampaa opetusta seksitaudeista ja ehkäisystä.”

”Nuoren ei pitäisi joutua googlettaa turvaseksiohjeita ja löytää niitä suomi24-tyyppisiltä sivustoilta sen sijaan, että koulussa luotettava opettaja kertoisi niistä tasavertaisena muun opetuksen kanssa.”

Asiallisen tiedon puutteen vaarana on, että nuoret turvautuvat tiedonhaussaansa myös epäluotettavina pidettäviin lähteisiin, kuten esimerkiksi vastauksessa mainittuun Suomi24-foorumiin. Tietoa ja malleja voidaan hakea myös pornosta, joka ei välttämättä anna realistista kuvaa seksistä.

7 POHDINTA

Sateenkaarinuoret ovat olleet näkymättömiä. Tämän tutkimuksen tekeminen osoitti minulle miten paljon parannettavaa suomalaisessa seksuaalikasvatuksessa yleisellä tasolla on. Koululuokissa ympäri maan istuu nuoria, jotka kokevat itsensä näkymättömiksi, koska heitä ei kohdata opetuksessa.

Juuri kohtaaminen on sekä näiden nuorten fyysisen, että psyykkisen terveyden kannalta elintärkeää. Kuten jo johdannossa mainitsin, turvallinen seksielämä jää tiedon puutteen takia elämättä. Avoin keskustelu asioista vähentää myös psyykkistä pahaa oloa, kun nuoret oppivat nimeämään kokemuksiaan, mutta samalla tuntevat itsensä myös osaviksi ja suhtautuvat luottavaisesti omiin turvaseksiin liittyviin taitoihinsa. Asiallinen tieto poistaa turhia pelkoja.

Kuten eräs vastaaja sen sanoi:

”[...] koska meitä on olemassa ja tulee aina olemaan.”

Aiheen käsittelyssä opetuksen viitekehyksessä näkyy historian painolasti. Kehotuskiellon poistamisen jälkeinen aika on ollut ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta myönteistä, mutta yhteiskunnan asenteet muuttuvat lakeja hitaammin. Moninaisuus on aina ollut osa yhteiskuntaamme, eikä se tule katoamaan, vaan se tulee todennäköisesti yhä edelleen lisääntymään.

Koulujen seksuaalikasvatuksessa on siis paljon parannettavaa. Sisältöjä tulee uudistaa nuorten arjessa eläviksi ja erityisesti terveystiedon ja biologian puitteissa opetettavia sisältöjä tulee laajentaa koskemaan paremmin koko sukupuolen ja seksuaalisuuden kirjoja nykyisen sukupuolen kaksinapaisuuden harhaan perustuvan mallin sijaan. Opetuksen on myös huomioitava paremmin kulttuurinen monimuotoisuus. Vaikka intersektionaalisuus ei näy työni käytännön toteutuksessa, on se kulkenut työssäni piilotettuna punaisena lankana. Seksuaaliseen ja sukupuoliseen moninaisuuteen liitetään usein stereotyyppioita siitä kuka voi ja kuka ei voi kuulua tämän moninaisuuden piiriin.

Opettajia käsitelleessä luvussa 4.4 Juha Kilpiää lainaten totesin, että opettajan kyky käsitellä aihetta on kytköksissä opettajan omaan ymmärrykseen siitä, kuuluuko hän itse tähän moninaisuuden jatkumoon, ja jos, miten (Kilpiä 2011, 260-261). Erityisen tärkeää on, että aiheeseen välttelevästi suhtautuvat opettajat saadaan käsittelemään aihetta asiallisesti osana opetusta ja puutteellisin tiedoin varustetut avoimen positiivisesti suhtautuvat opettajat saadaan ajan tasalle. Opettajia on rohkaistava keskustelemaan seksistä ja seksuaalisuudesta, sekä sukupuolen moninaisuudesta, oppilaidensa kanssa tavalla, joka ei herätä henkilökohtaista häpeää opettajassa tai oppilaissa. Sekä oppikirjojen että opettajakoulutuksen on uudistuttava. Opettaja on kasvavalle lapselle ja nuorelle tärkeä aikuinen, jonka suhtautuminen ja toimintatavat vaikuttavat lapsen/nuoren ajatteluun ja minäkuvaan.

Kentän tulevaisuuden kannalta tämän kyselyn tulokset toivottavasti leviävät laajalle. Seksuaalikasvatusta tapahtuu myös koulun ulkopuolella, tai sitä voivat koulussa toteuttaa myös muut kuin opettajat. Pelkkä opettajien kouluttaminen aiheesta ei siis riitä. Nuorten hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, ettei tieto keskity liikaa Setan ja Transtukupisteen kaltaisille toimijoille, vaan se jalkautuu myös nuorisotyön käytäntöihin. Tämä edellyttää ajattelun muutosta myös normatiivisen ajattelun, kuten hetero-oletuksen ja cisnormatiivisuuden kannalta. Inklusiivinen kielenkäyttö ja nuoren henkilökohtaisen moninaisuuden huomiointi olettamisen sijaan tukee nuoren itsemäärittelyä.

Lisäksi toivon työni herättävän nuorisotyötä tekeviä tahoja miettimään oman seksuaalikasvatuksensa normatiivisuutta. Seksuaalikasvatus on osa kokonaisuuksia, joita myös yhteisöpedagogi pääsee työssään toteuttamaan. Nuorten kokemus saadusta seksuaalikasvatuksesta riippuu siitä, kokeeko hän tulevansa kohdatuksi omana itsenään. Moninaisuuden ymmärtäminen ja ilmiöiden sanallistaminen nuorta ja tämän itsemäärittelyä tukevaksi on yhteisöpedagogin työn kannalta tärkeä taito. Nuorisotyön kentällä toimivan on tärkeää muistaa se fakta, että kaikki nuoret eivät ole heteroja, eivätkä kaikki nuoret samaistu heille syntymässä määriteltyyn sukupuoleen. Moninaisuuden tunnistaminen luo nuorisotyön kentälle myös näille nuorille turvallisia tiloja, joissa he voivat luottaa aikuisten olevan nuorten puolella. Turvallisuudentunne antaa ohjaajalle mahdollisuuden luoda merkityksellinen ohjaussuhde nuoreen, sillä turvallisuus tuo mukanaan aitouden.

Seksuaalikasvatus toteutettuna kokonaisvaltaisesti osana koko opetussuunnitelmaa kaikissa oppiaineissa biologiasta yhteiskuntaoppiin edistää kaikkien nuorten hyvinvointia ja luo moniarvoisempaa yhteiskuntaa. Sama pätee myös koulun ulkopuolella tehtävään seksuaalikasvatukseen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen parempi huomioiminen laajentaa koko seksuaalikasvatuksen sisältöä. Tähän ei kuitenkaan riitä pelkkä valtakunnallisen seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma, vaan muutos lähtee paljon alemmalla tasolla. Yhteiskunnan suhtautumisen on muututtava ja normien höllennyttävä, jotta nuorten hyvinvointi paranee.

Seksuaalisuuden monimuotoisuuden käsittely myös HLBTIQ-kontekstin ulkopuolella purkaisi tabuja ja normeja myös laajemmin yhteiskunnassa. Samalla se edistäisi seksu-

aaliterveyttä, kun nuorten tietämys erilaisista seksitavoista, ja niiden välityksellä leviävistä seksitaudeista, kasvaisi. Kasvanut tietoisuus purkaisi myös normatiivisia asenteita, joita usein liitetään erilaisiin seksitapoihin.

Itse tutkimus onnistui mielestäni hyvin. Toivon todella, että siitä saatu tieto tulee auttamaan nuorten elinoloihin vaikuttavien kokonaisuuksien kehittämisessä. Vaikka aineistoni käsitteli vain koulua, tapahtuu seksuaalikasvatusta myös muualla. Koulussa opittu ei myöskään jää ainoastaan koulun seinien sisäpuolelle, vaan leviää myös ulkopuoliseen maailmaan missä sillä on omat vaikutuksensa.

Hankalaksi tutkimuksen teki se, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen käsittely opetuksessa oli ainakin aineiston valossa todella vähäistä. Kun aineistosta iso osa koostuu ”en muista” ja ”ei käsitelty” vastauksista, on väistämättäkin mietittävä sitä, miten kosketuksissa opetuksen menetelmät ja sisällöt ovat nuorten maailman kanssa. Herää huoli siitä, kokevatko sateenkaarinuoret tulevansa tasapuolisesti edustetuiksi, tai edustetuiksi ollenkaan.

Yllättävää oli, ettei nuorten asuinpaikka noussut merkittäväksi tekijäksi. Positiivisesti aiheeseen suhtautuvan opettajan läsnäolo, tapahtui opetus sitten Helsingissä tai Haapavedellä, oli vastauksissa hyvin esillä. Kokemus opettajan hyväksymäksi tulemisesta ei kuitenkaan saisi olla sattumanvarainen lottovoitto, vaan nuoren hyvinvoinnin kannalta tärkeää on, että kaikilla opettajilla olisi koulutusta käsitellä aihetta nuorta kuunnellen ja hänen identiteettiään tukien.

Opettajalle itselle epämiellyttävältä tuntuvan aiheen ohittaminen on helppoa, mutta aiheen jättäminen kotona luettavaksi, joka oli vastauksissa toistuva teema, ei helpota tunnilla olevan omaa identiteettiään pohtivan nuoren oloa. Vastauksissa muutama vastaaja kertoi, että jos hän olisi saanut koulussa enemmän tietoa aiheesta, olisi hänen elämänsä myöhemmin ollut helpompaa. Sateenkaarinuorilla, erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla, on kohonnut itsemurhariski verrattuna muihin saman ikäryhmän nuoriin. Seksuaalikasvatus ja sen oheissisällöt voivat siis parhaimmillaan pelastaa ihmishenkiä. Myös syrjäytymisen, erityisesti moniperusteisen syrjäytymisen, riski pienenee, kun nuori kokee olevansa hyvä ja hyväksyty omana itsenään.

Nyt kun nuorten kokemuksia on hieman kartoitettu, voisi seksuaalikasvatuksen tutkimusta HLBTIQ-kontekstissa tutkia opettajien tai opettajakoulutuksen näkökulmasta. Vastaako nuorten kokemus siitä, ettei opettajilla ole osaamista käsitellä aihetta, myös opettajien ja opettajaksi opiskelevien kokemuksta? Entä millaisia keinoja opettajat toivovat seksuaalikasvatuksen moninaistamiseen? Tutkimuksessani ei nostettu esille maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia, sillä kukaan vastaajista ei eritellyt kuuluvansa tähän ryhmään. Eri kulttuureihin ja näiden kulttuurien käsityksiin seksuaalisuudesta liitetään usein monenlaisia ennakkokäsityksiä. Monikulttuuristen sateenkaarinuorten ääni kuuluu suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin huonosti, jos ollenkaan. Tämän ryhmän kokemuksia olisikin hyvä selvittää esimerkiksi haastattelujen kautta.

Menetelmällisesti oma tutkimukseni toimi. Kysely herätti selvästi kohderyhmässä kiinnostusta, tästä kertoo vastaajien (n=183), mutta myös kyselyä katselleiden (422 avaimiskertaa) määrä. Sain kyselyllä kootuksi aineiston, joka oli ajoittain haastava, mutta samalla todella mielenkiintoinen. Kyselyn tuloksia ei tule yleistää liiaksi, sillä 183 vastaajaa ei vastaa koko sateenkaarinuorten kirjoa. Koko seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten joukkoa on kuitenkin mahdotonta tavoittaa aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi. Tässä valossa aineisto antaa ainakin suuntaviivoja siitä, millaisia kokemuksia osalla nuorista on koulujen seksuaalikasvatuksen parissa ollut. Jos opetuksen tapa käsitellä moninaisuutta tämän kyselyn tulosten pohjalta paranee, on siitä hyötyä koko tälle nuorten joukolle.

Aineiston asteikkokysymysten keskiarvot jäivät kaikki alle kolmen. Kysymyksestä huolimatta käytetty asteikko oli määritelty siten, että negatiivista tai negatiivisena pidettyä ilmaistiin pienellä numerolla, kun taas positiivista isommalla numerolla. Vaikka kyselyyn vastanneiden nuorten kokemuksta ei voi suoraan yleistää jokaisen sateenkaarinuoren kokemukseksi, on kyselyn vastauksissa havaittavissa koko kyselyn läpi johdonmukaisesti kulkevaa virettä, jota voidaan pitää merkinä kyselyn tulosten luotettavuudesta. Vastaukset eivät jakaudu ääripäihin, vaan kasautuvat.

Löysin aineistosta vastaukset tutkimusongelmiini. Nuorten selkeä mielipide oli se, ettei seksuaalikasvatuksen viitekehyksessä käsitellä riittävästi sateenkaarinuoria koskevia sisältöjä. Käsitteilyn laajuus oli usein sidoksissa opettajan suhtautumiseen aiheeseen. Näin

ei pitäisi olla, vaan koulussa annetun opetuksen tulisi taata kaikille oppilaille mahdollisimman yhdenvertaiset tiedot ja taidot. Myös seksuaalikasvatuksen tulevaisuudesta nuorilla oli selkeä visio.

Tuloksia on hankalaa verrata suoraan muuhun alan tutkimukseen, sillä en tätä opinnäytetyötä tehdessäni löytänyt muita juuri tätä aihetta käsitteleviä tutkimuksia, aihetta oli kyllä sivuttu useissa töissä, mutta vain ohimennen. Mielestäni oma tutkimukseni tulokseen täydentää näiden tutkimusten kuvaa sateenkaarinuorista ja heidän asemastaan Suomessa. Nuoret ovat olemassa, mutta heidän asiaansa tulee saada enemmän esille. Näkisin että jos tutkimukseni tulokset johtavat opetuksen tai opettajien asenteiden kehittymiseen, voi sillä olla positiivisia seurauksia sateenkaarinuorten kouluviihtyvyyden kannalta.

Viimeinen tunne opinnäytetyöprosessista on kiitollisuus. Yllätyin siitä, miten moni nuori ja nuori aikuinen halusi jakaa kanssani kokemuksiaan. Toiveekseni jää, että tästä opinnäytetyöstä on jatkossa hyötyä kun koulujen seksuaalikasvatusta kehitetään. Turvallinen seksielämä on oikeus, ei etuoikeus.

LÄHTEET

- Alanko, Katarina 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta, Seta-julkaisuja 23
- Aseksuaalisuudesta. Heseta ry. Www-sivu. <http://www.heseta.fi/aseksuaalisuudesta> Päivitetty 19.3.2015 Luettu 16.5.2016
- Butler, Judith 1999. Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. New York: Routledge
- Dervin, Fred & Keihäs, Laura 2013. Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino
- Eisner, Shiri 2013. Bi – Notes for a bisexual revolution. Berkeley: Seal Press
- Hakala, Anu 2011. Rikollisen raskas leima - homoseksuaalisuuden dekriminointi ja siitä käyty keskustelu 1960–1970 -lukujen taitteessa. Historian Pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen Yliopisto
- Harju, Elina 2011. Queer – tuttu ja tuntematon. Väärinajatteliija – anarkistinen aikakauslehti. Www-sivu. <http://www.vaaris.org/no3/queer.htm> Päivitetty 8.11.2011 Luettu 21.10.2015
- HIV ja AIDS esiintyvyys 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Www-sivu. <https://www.thl.fi/fi/web/infektiotaudit/seuranta-ja-epidemioiden-tartuntatautirekisteri/tartuntataudit-suomessa-vuosiraportit/tautien-esiintyvyys-2014/hiv-ja-aids-esiintyvyys-2014> Päivitetty 10.6. 2015 Luettu 19.10.2015
- Hlbtqi-historiaa Suomessa. Seta ry. WWW-sivu. <http://seta.fi/historia/> Ei päivitystietoja. Luettu 11.6. 2015.
- Hlbtqi-sanasto. Transtukipiste ry. Www-sivu. <http://transtukipiste.fi/hlbtqi-sanasto/> Ei päivitystietoja. Luettu 21.10.2015 c
- Intersukupuolisuus. Transtukipiste. WWW-sivu. <http://transtukipiste.fi/intersukupuolisuus/> Ei päivitystietoja. Luettu 5.10.2015 a
- Intersukupuolisuus. Trasek ry. WWW-sivu. <http://trasek.fi/perustietoa/intersukupuolisuus/> Ei päivitystietoja. Luettu 5.10.2015 b
- Karkulehto, Sanna, Saresma, Tuija, Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna 2012. Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. Naistutkimus Kvinnoforskning 4/2012, 17-28
- Kilpiä, Juha 2011. Opettaja seksuaalisen ja sukupuolisen moninaisuuden äärellä. Teoksessa Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus 260-270

Kilpiä, Juha 2015. Nimestä minut tunnet. Aktuaali koulutuspalvelu

Klemetti, Reija & Raussi-Lehto, Eija (toim.) 2014. Edistä, ehkäise vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020

Kuronen, Maria 2006. Elämää AIDS-myrskyn keskellä. Www-sivu. <http://demo.seco.tkk.fi/tervesuomi/item/ctl:11932> Päivitetty 24.11. 2006 Luettu 19.10.2015

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys Tampere: Vastapaino

Käsitteitä. Trasek ry. WWW-sivu. <http://trasek.fi/perustietoa/kasitteita/> Ei päivitystietoja. Luettu 5.10.2015 a

Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 563/2002. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoja. Luettu 18.08.2015

Lehtonen, Jukka 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 31. Helsinki: Yliopistopaino

Lähdevirta, Juhani 2009. Miten AIDS/HIV tuli Suomeen. Www-sivu. http://www.finnqueer.net/juttu.cgi?s=322_6_1 Päivitetty 5.1. 2009 Luettu 19.10.2015

Muunsukupuolisuus. Transtukipiste. Www-sivu. <http://transtukipiste.fi/muunsukupuolisuus/> Päivitetty 18.9.2015 Luettu 13.10.2015 b

Opetushallitus 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Nuorille tarkoitettun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Pdf-tiedosto. http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf Päivitetty 27.8. 2003. Luettu 21.10. 2015

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Pdf-tiedosto. http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf Päivitetty 16.1.2004. Luettu 21.10.2015

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Pdf-tiedosto. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf Päivitetty 22.12.2014 Luettu 21.10. 2015 a

Opetushallitus 2014. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. Autoalan perustutkinto 2014 Pdf-tiedosto. http://www.oph.fi/download/162450_autoalan_pt_01082015.pdf Päivitetty 4.11. 2014 Luettu 21.10.2015 b

Opetushallitus 2014. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto, lähihoitaja 2014. Pdf-tiedosto. http://www.oph.fi/download/162460_sosiaali_ja_terveysalan_pt_01082015.pdf Päivitetty 4.11.2014 Luettu 21.10.2015 c

- Ritamies, Marketta 2006. Sinappikylvystä ehkäisy pilleriin. Suomalaisen perhesuunnittelun historia. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 44/2006. Helsinki: Väestöliitto
- Saarikoski, Atlas & Kovero, Solja 2013. Älä oleta – Normit nurin. Seta-julkaisuja 22.
- Serano, Julia 2013. Excluded – Making feminist and queer movements more inclusive. Berkeley: Seal Press
- Stålström, Olli 1997. Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu. Tampere: Tammer-Paino Oy
- Stålström, Olli 2001. Merkintöjä aids-ilmiön esihistoriasta. Www-sivu. http://www.finnqueer.net/juttu.cgi?s=101_6_1 Päivitetty 5.6. 2001 Luettu 19.10. 2015
- Suoranta, Juha & Ryyänen, Sanna 2014. Taisteleva tutkimus. Helsinki: Into Kustannus Oy
- Taavetti, Riikka 2015. ”Olis siistiä jos ei tarttis määritellä...” Kuriton ja tavallinen saateenkaarinuoruus. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 81. *Hybridit & Seta*, Seta-julkaisuja 24
- Transsukupuolisuus. Trasek ry. Www-sivu <http://trasek.fi/perustietoa/transsukupuolisuus/> Ei päivitystietoja Luettu 21.10.2015 c
- Valli, Raine 2010. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus 103-127
- Vastamäki, Jaana 2010. Kyselylomaketutkimus: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus
- Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi
- Vilka, Hanna 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus
- Vitikka, Erja, Salminen, Jaanet & Annevirta, Tiina 2012. Opetussuunnitelma opettajakoulutuksessa. Opetussuunnitelman käsittely opettajakoulutuksen opetussuunnitelmassa. Tilannekatsaus – Kesäkuu 2012. Muistiot 2012:4. Helsinki: Opetushallitus
- WHO 2010. Standards for Sexuality Education in Europe. Cologne: Federal Centre for Health Education, BZgA

Kysely sateenkaarinuorille koulujen seksuaalikasvatuksesta

Tämän kyselyn tarkoituksena on kartoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten saamaa seksuaalikasvatusta ja nuorten kokemuksia siitä palveleeko koulujen seksuaalikasvatus heitä.

Kysely on suunnattu 13-29-vuotiaille itsensä seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön määritteleville henkilöille.

Vastaathan kyselyn paikkakuntaa koskeviin kysymyksiin sen mukaan missä kävit koulua/opiskelit kun osallistuit kyselyssä kertomaasi opetukseen, et nykyisen asuinpaikkasi mukaan (jos eri kuin koulu/opiskelupaikkakunta).

1. Sukupuoli *

- Mies Nainen Muu En halua määritellä

2. Syntymävuosi *

- 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 1986
 1985

3. Maakunta *

- Ahvenanmaa
 Etelä-Karjala

- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
- Varsinais-Suomi

4. Kunnan asukasluku *

- 1000 tai alle
- 1000 - 5000
- 5000 - 10 000
- 10 000 - 20 000
- 20 000 - 40 000
- 40 000 - 60 000
- 60 000 - 80 000
- 80 000 - 100 000
- 100 000 - 120 000
- 120 000 - 150 000
- 150 000 - 300 000
- yli 300 000

5. Kuulun *

- Seksuaalivähemmistöön Sukupuolivähemmistöön En halua kertoa

6. Tässä kyselyssä kerron seksuaalikasvatuksesta jota sain *

- Peruskoulun 6. 7. 8. tai 9. luokalla

- Lukion ensimmäisellä luokalla
- Lukion toisella luokalla
- Ammattikoulun ensimmäisellä luokalla
- Ammattikoulun toisella luokalla

7. Sain seksuaalikasvatusta seuraavien oppiaineiden yhteydessä *

- Liikunta
- Terveystieto
- Biologia
- Uskonto
- Elämäkatsomustieto
- Yhteiskuntaoppi
- Muu

8. Jos kysymyksessä 7 rastitit kohdan "Muu", mikä oppiaine oli kyseessä

200 merkkiä jäljellä

9. Tunneilla käytettiin oppikirjaa tai muuta materiaalia (monisteet, videot tmv.) jossa käsiteltiin seksuaalivähemmistöjä *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan ○ ○ ○ ○ ○ Kattavasti

10. Tunneilla käytettiin oppikirjaa tai muuta materiaalia (monisteet, videot tmv.) jossa käsiteltiin sukupuolivähemmistöjä *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan ○ ○ ○ ○ ○ Kattavasti

11. Koulussani on osana seksuaalikasvatusta tai muuta opetusta käynyt Setan kouluvierailija *

Kyllä Ei En muista

12. Missä yhteydessä ja kenen aloitteesta kouluvierailu tapahtui?

250 merkkiä jäljellä

13. Kommentteja aiempiin kysymyksiin liittyen:

1000 merkkiä jäljellä

14. Kun opetuksessa käsiteltiin seksuaalivähemmistöjä oli opettajan suhtautumistapa aiheeseen *

- neutraali
- positiivinen
- negatiivinen
- vähättelevä
- tuomitseva
- kannustava
- innostunut
- nolostunut
- välttelevä
- aiheetta ei käsitelty

15. Kun opetuksessa käsiteltiin sukupuoli-vähemmistöjä oli opettajan suhtautumistapa aiheeseen *

- neutraali
- positiivinen
- negatiivinen
- vähättelevä
- tuomitseva
- kannustava

- innostunut
 nolostunut
 normatiivinen
 hämmentynyt
 välttelevä
 aihetta ei käsitelty

16. Kommentteja kysymyksiin 14 ja 15

1000 merkkiä jäljellä

17. Tunneilla käsiteltiin seksiä ja seurustelua myös muusta kuin heterosuhteiden näkökulmasta *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan ○○○○○ Kattavasti

18. Sain tunneilla tietoa turvaseksistä kahden samaa sukupuolta olevan henkilön välisessä seksissä *

1 2 3 4 5

En ollenkaan ○○○○○ Kattavasti

19. Sain tunneilla tietoa siitä miten suojautua seksitaudeilta kahden (tai useamman) samaa sukupuolta olevan henkilön välisessä seksissä *

1 2 3 4 5

En ollenkaan ○○○○○ Kattavasti

20. Seksuaalivähemmistöjä käsiteltäessä puhuttiin seksitaudeista eniten HIV:stä/AIDS:ista *

1 2 3 4 5

Ei ollenkaan ○○○○○ Usein

21. Kommentteja kysymyksiin 17, 18, 19 ja 20

1750 merkkiä jäljellä

22. Millaista toivon seksuaalikasvatuksen olevan tulevaisuudessa? *

2000 merkkiä jäljellä